

Olemisen muodot

Erään yläkoulun oppilaiden kehollisuudesta
välitunneilla

ANNU RONKAINEN

TANSSINOPETTAJAN MAISTERIOHJELMA

Olemisen muodot

Erään yläkoulun oppilaiden kehollisuudesta
välitunneilla

ANNU RONKAINEN

TIIVISTELMÄ

Päiväys: 15.12.2015

TEKIJÄ Annu Ronkainen		KOULUTUS- TAI MAISTERIOHJELMA Tanssinopettajan maisteriohjelma	
KIRJALLISEN OSION / TUTKIELMAN NIMI Olemisen muodot		KIRJALLISEN TYÖN SIVUMÄÄRÄ 61 s.	
<p>TAITEELLISEN / TAITEELLIS-PEDAGOGISEN TYÖN NIMI</p> <p>Taiteellisen työn nimi tähän mahd. teostietoineen (tekijät, ensi-ilta, paikka) Täytä myös erillinen kuvailulomake. Taiteellinen osio on suoritettu TeaKissa ☐ Taiteellinen osio on suoritettu muualla (tekijänoikeuksista on sovittu) ☐</p>			
Kirjallisen osion/tutkielman saa julkaista avoimessa tietoverkossa. Lupa on ajallisesti rajoittamaton.	Kyllä ☒ Ei ☐	Opinnäytteen tiivistelmän saa julkaista avoimessa tietoverkossa. Lupa on ajallisesti rajoittamaton.	Kyllä ☒ Ei ☐
<p>Tämä etnografinen opinnäyte perehtyy erään pääkaupunkiseudun yläkoulun oppilaiden kehollisuuteen. Päädyin tutkimaan tätä aihetta, sillä koen, että aikamme suhde kehollisuuteen on hukassa. Koen, että tänä päivänä kehoon suhtaudutaan enemmän muokattavana objektina kuin tuntevana ja aistivana inhimillisen olemisen perustana. Tästä huolestuneena halusin selvittää, miten tällainen yhteiskunnassa vallitseva asenne näkyy nuorissa ihmisenaluissa. Teini-ään herkässä vaiheessa olevat kehot kiinnostivat minua, sillä heidän identiteettinsä ja suhteensa maailmaan hakee vielä muotoaan – niin kirjaimellisesti kuin kuvainnollisestikin tässä yhteydessä, sillä tarkastelun kohteena olivat juuri kehossa todentuvat ilmiöt ja vaikutelmat.</p> <p>Nuorten kehollisen olemisen mysteerin selvittämiseksi koulu tarjosi oivan kontekstin. Se on niin fyysinen paikka, jossa suurin osa nuorten keskenään viettämästä ajasta kuluu yhtä lailla kuin se on myös henkinen tila, joka sitoo jokaisen sukupolven samantapaisten kokemusten äärelle. Kouluympäristössä halusin keskittyä nimenomaan välitunneilla tapahtuvaan toimintaan, sillä halusin nähdä, mitä nuoret valitsevat tehdä, kun heillä ei ole ulkoapäin määrättyä tekemistä. Olisiko yhteinen ajankulu vain älypuhelimien näpräämistä vai jotakin muuta? Olisivatko kehot unohtuneet vain istumaan ja poseeraamaan selfieissä?</p> <p>Uteliaisuuteni ja huolestumiseni lisäksi tämän aiheen pariin minua innoittivat erilaiset fenomenologiseen näkemykseen perustuvat teorit, joiden ydinajatuksena on, että ihmisen oleminen tässä maailmassa on ensisijaisesti kehollista. Keho on se, josta kaikki kokemuksemme kumpuavat ja johon ne palautuvat. Erityisesti minua inspiroivat Sandra Reeven ajatukset kehollisuudesta asenteidemme ja ajatustemme peilinä. Hänen mukaansa ihmisen tavasta liikkua voi lukea tämän suhtautumisesta maailmaan. Tämä ajatus edellä halusin syventää käsitystäni nuorten arkisesta olemisesta ja näin ollen parantaa valmiuksiani tanssinopettajana ymmärtää tanssisalissa kohtaamieni tulevien oppilaiden suhtautumista kehollisuuteen ja siten myös tanssiin. Kehollisuus sekä sen merkitys kiinnostivat minua ennen kaikkea laajana ilmiönä ja olin halukas perehtymään kehojen toimintaan myös tanssisalin ulkopuolella.</p> <p>Tämän opinnäyte kertoo siitä, mitä tapahtui, kun huhti-toukokuussa 2015 soluttauduin kahdeksi viikoksi tarkkailemaan nuorten olemista siinä sosiaalisten normien labyrintissa, jota kouluksi myös kutsutaan.</p>			
ASIASANAT Keho, kehollisuus, eletty keho, koulu, dualismi, holistinen ihmiskäsitys, fenomenologia, tanssi, tanssipedagogiikka			

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO	10
1. TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	14
1.1 Tutkimusaiheen rajautuminen ja kysymyksenasettelu	14
1.2 Tutkimusote	16
1.3 Menetelmät	17

2. KEHOLLISUUDESTA	19
2.1 Dualismin perintö	19
2.2 Keho tietoisuuden perustana	21
2.3 Eletty liha ja maailman vastus	22
2.4 Olemisen muodot holistisessa ihmiskäsityksessä	24
2.4 Kehot kouluympäristössä	26

3. ENNEN SUKELLUSTA	29
3.1 Tutkijan inhimilliset puutteet ja esiymmärrys	29
3.2 Kehojen havainnoinnista	31

4. KERTOMUKSIA KOULULTA	35
4.1 Radanvarren koulun arkkitehtuuriset puitteet	35
4.2 Välitilasta	37
4.3 Odotusta ja harhailua	40
4.4 Kiehnämisestä	42
4.5 Ruudun takaa	45
4.6 Ero aikuisiin	48
4.7 Maailman koettelusta	50

5. POHDINTAA	54
5.1 Mitä opin?	54
5.2 Nuorten oma kehollisuus	56
5.3 Lopuksi	57

LÄHTEET	60
---------	----

JOHDANTO

Tämän tutkimuksen pariin minut on ajanut tuntemani ihmetys ja hämmennys repaleista olemistamme kohtaan tämän päivän maailmassa. Tanssin ammattilaisena ihmetykseni keskiössä on ihmisten suhde omaan kehoonsa ja kehollisuuteensa, jota näyttää kalvavan omituinen ristiriita. Samalla, kun tunnumme olevan yhä vieraantuneempia omasta lihallisuudestamme, kiinnitämme kehoon yhä enemmän huomiota hoivattavana objektina. Sitä pitää nukkua, ravita, pukea, pestä, bobyumpata ja meditoida sopivassa määrin, jotta voisimme tuntea olevamme hyviä ihmisiä ja yhteiskunnan jäseniä. Kuitenkin kyseessä tuntuu olevan jonkinlaisen julkisivun tai kulissin ylläpitäminen. Kehoon tunnutaan suhtautuvan ensisijaisesti muokattavana objektina eikä niinkään psykofyysissosiaalisena kokonaisuutena. Tämä johtuu nähdäkseni muun muassa siitä, että ihmisen fyysisestä hyvinvoinnista on tullut statussymboli siinä missä asunnosta tai autosta. Koko kehollisen olemuksen tulee huokua huolenpitoa ja tasapainoisuutta, mutta kaikki tämä kehoon kiinnitetty huomio tuntuu minusta usein jäävän ulkokohtaiseksi. Pahimmassa tapauksessa fyysinen hyvinvoinnin ylläpito luisuu suorittamiseksi, mikä taas sotii mielestäni täysin itsestä huolehtimisen tarkoitusta vastaan. Kehollisuuden merkitys ihmisenä olemiselle tuntuu yksinkertaisesti olevan hukassa tämän päivän länsimaisessa kulttuurissa.

Kehollisuudesta vieraantuminen tulee mielestäni esille esimerkiksi siinä, miten niin monet tanssitunneilla kohtaamani ihmiset ilmeisesti pelkäävät tai vierastavat heittäytymistä omaan kokemukseen. Kyky nauttia liikkeestä vain liikkeen itsensä tähden näyttää tuntuvan vieraalta ja siksi epämiellyttävältä. Vastaavasti luottamus omaan fyysiseen kokemusmaailmaan vaikuttaa olevan hutera. On helpompi ja turvallisempi omaksua liikkeitä, jotka pohjaavat joko minun esimerkkiini ja jonkin tanssityylin estetiikkaan. Omasta itsestä kumpuava liike saatetaan kokea liian epämääräisenä tai tarkoituksettomana ja siksi pelottavana. Tämä on minusta sinänsä ymmärrettävää, sillä koen, että länsimaisessa kasvatuksessa ja kulttuurissa ei ole juuri sijaa kehollisuuden syvemmälle pohtimiselle. Tuntuukin, että moni ei yksinkertaisesti ole tottunut sukeltamaan keholliseen olemiseensa. Kehotietoisuutta ei ole harjoitettu

pienestä pitäen samalla tavoin kuten esimerkiksi lukemista. Omien kehollisten tuntemusten tarkkailu ja analysointi on jäänyt vähälle, sillä meillä ei ole perinnettä, jonka mukaan keholliseen kokemusmaailmaan olisi tarpeen kiinnittää erityistä huomiota. Kehoa ei ihmisten arkipäivässä mielestäni käsitetä olemuksemme peruspilariksi sellaisessa mielessä kuin se mielestäni olisi tärkeä tunnistaa ja tunnustaa.

Tästä johtuen minusta näyttää, että kehon kanssa kosketuksiin pääsyssä turvaudutaankin nykyään monasti ammattilaisiin. Personal trainerit, ravitsemusterapeutit ynnä muut asiantuntijatahot kertovat meille, kuinka toimia oikein ja mikä meille on hyvästä, koska oma kompassimme on sekaisin. Kehollisuuden eri puolet voidaan täten myös rajata omiin pieniin lokeroihinsa kuten liikunta, ravinto ja uni, minkä myötä kokonaiskuva pirstoutuu ja hälvenee. Kehollisuus on rajattuna lokeroihin jopa ajallisesti: se on ennalta sovitun mittaisia treenitunteja ja kampaajakäyntejä. Nämä lokerot koetaan tärkeiksi, sillä kuten aiemmin totesin, fyysinen hyvinvointi on merkki paremmasta ihmisestä. Se kielii siitä, että henkilöllä on rahaa ja aikaa panostaa itsensä kehittämiseen... niin miksikä?

Jari Ehrnrooth pohtii Helsingin Sanomien artikkelissa kriittisesti sitä, millaisia seurauksia hyvinvoinnin asettamisesta yhteiskunnan korkeimmaksi tavoitteeksi oikein on ollut. Hän toteaa länsimaisen kulttuurin uivan eräänlaisessa arvotyhjiössä, jossa minäkeskeinen hyvinvoinnin jahtaaminen on ajanut sivistyksen, hyvyyden ja ihmisyyden edistämisen ihanteiden edelle. Paradoksaalisesti hyvinvoinnin tavoittelu on Ehrnroothin mukaan johtanut ”pahoinvointiin, moraaliseen hämmennykseen ja umpikujaan”. (HS Kulttuuri, 10.1.2015) Vaikka en täysin allekirjoitakaan ajatusta arvotyhjiöstä, Ehrnroothin ajatukset tarjoavat minusta silti mielenkiintoisen selitysmallin kehollisuuden ristiriitaiselle asemalle yhteiskunnassa. Jos hyvinvoinnin tavoittelu on kulttuurimme korkein päämäärä, ei ole mikään ihme, että se manifestoituu kehollisen täydellisyyden tavoitteluna. On todella kätevää ja mukavan konkreettista kohdistaa elämänlaadun parantamiseen tähtäävät toimenpiteet kehoon ja sen tarpeisiin sen sijaan, että tavoittelisimme jotain itsemme ylittävää kuten Ehrnroothin mainitsemien arvojen: totuuden, kauneuden ja hyvyyden edistämistä. Jos keskittyy kehon olemuksen

hiomiseen, antaa se varmasti myös huomattavasti paremman kontrollin tunteen suurien ja hankalasti ymmärrettävien ja hallittavien asioiden sijaan.

Tätä kontrollia on tänä päivänä kaiken lisäksi mahdollista harjoittaa virtuaalisesti. Nyt meillä on nykyteknologian keinot kuvittaa elämämme Facebookissa ja Instagramissa sellaiseksi, joka pönkittää omaa oloamme ja sosiaalista statustamme. Aina on mahdollista luoda ja välittää mielikuvaa unelmiemme minästä blogien ja käyttäjäprofiilien kautta, jos asioiden todellinen tila ei miellytä. On tullut mahdolliseksi hajauttaa ja ulkoistaa ainakin osa itsestään johonkin, mikä ei ole suoraan sidoksissa omaan keholliseen kokemusmaailmaan. Sosiaalisessa mediassa tosin altistumme myös kritiikille ja vertailulle, jolloin oman elämä ei välttämättä ole yksinomaan positiivisen huomion kohteena.

Kaiken tämän sirpaleisuuden keskellä minua askarruttaa erityisesti, miltä tämän päivän nuorten kehollinen oleminen näyttää. Minkälaisia seurauksia edellä mainittujen ristiriitojen aallokko aiheuttaa nuorissa ihmisen aluissa? Halusin kohdata nuoret heille ominaisessa ympäristössä ja tutkia heidän jokapäiväistä olemistaan. Millaisena se näyttäytyy minulle, jolla on niin kovin huolestuneet esioletukset asiointilasta? Tarkoitukseni ei ole edellisten kappaleiden vauhkoamisesta huolimatta perehtyä erityisesti virtuaalisen ja fyysisen kehon suhteeseen tai haastatella nuoria koskien heidän arvojaan. Tanssin ammattilaisena mielenkiintoni kohdistuu siihen, miten kaikki edellä mainittu kulttuurinen painolasti näkyy nuorten arkisessa kehollisessa olemisessa. Tanssija-tutkija Sandra Reeven näkemyksen mukaan ihmisen tapa olla ja liikkua maailmassa kertoo hänen asennoitumisestaan maailmaan siinä missä puheen kautta ilmaissut ajatuksetkin. Vastaavasti Reeve uskoo, että muuttamalla liikkumistamme voimme vaikuttaa asenteisiimme maailmaa kohtaan, mikäli sallimme itsemme tulla tietoisiksi tästä vuorovaikutuksesta. (2011, 2) Nämä sanat puhuttelevat minua. Uskon, että parempi ymmärrys omasta kehollisuudestamme on yksi tärkeä osa hyvää ihmisyyttä. Se, että osaamme kuunnella ja ymmärtää kokemuksiamme auttaa nähdäkseeni meitä olemaan avoimempia ja myötätuntoisempia myös muita kohtaan. Reeven sanojen innoittamana lähdin selvittämään kehollisuuden mysteeriä ja sitä, minkälaisessa ristivedossa nuori ihminen kehollisena olentona joutuu luovimaan tässä ajassa, jossa keho olemuksemme perustana tuntuu

omittuisesti menettävän merkitystään, ja on toisaalta muokattavana objektina jatkuvasti suurennuslasin alla.

1. TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

1.1 Tutkimusaiheen rajautuminen ja kysymyksenasettelu

Johdannossa esittelemäni huolestumisen johdosta kiinnostukseni kohteeksi on siis valikoitunut nuorten kehollinen oleminen. Koska aihe sellaisenaan olisi liian suuri tarkasteltavaksi, olen päättänyt rajaamaan sitä eri tavoin. Yksi kätevimmistä ympäristöistä havainnoida nuoria ja heidän tekemisiään on koulu. Se on paikka, jossa voi yhtä aikaa tarkkailla monia saman ikäisiä, erilaisista taustoista tulevia nuoria oleskelemassa keskenään. Lisäksi koulu on paikka, joka muodostaa siellä oleville vahvan yhteisen kokemuspäiirin: samat rutiinit ja ihmiset kietoutuvat toisiinsa, vaikkakin jokaisen eletty todellisuus on lopulta ainutkertainen. Koulussa kokoonnutaan säännöllisesti ja ollaan tiiviisti toisten vertaisten vaikutuspäiirissä. Minuus ja identiteetti rakentuvat peilautuessaan toisiin ihmisiin ja koulu toimii näin ollen yhtenä keskeisenä ympäristönä, jossa nuorten käsitykset itsestä muovautuvat vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Minua kutkuttaakin ajatus siitä, että koulussa minulle mahdollisesti aukeaa tilaisuus tarkkailla juuri niitä tilanteita, joissa nuorten identiteetin muodostumisen mekanismit tulevat näkyviksi.

Koulu tarjoaa tutkimusympäristönä nuorten yhteisön lisäksi myös mielenkiintoisen vallankäytön ja sääntöjen verkoston. Opettajien ja oppilaiden välillä on selkeä valtaan liittyvä kuilu ja koulurakennus itsessään koostuu selkeästi eri tavoin latautuneista ja eri ryhmille sallituista tiloista. On esimerkiksi aivan eri asia astua opettajien huoneeseen oppilaana kuin rehtorina. Tällainen kompleksinen miljöö on minulle tanssinopettajan näkökulmasta hyvin mielenkiintoinen nuorten kehollisen olemisen tarkasteluun. Väitän, että kouluympäristö asettaa siellä oleville kehoille useita helposti piiloon jääviä vaatimuksia. Tulen syventämään näitä väittämiä vielä myöhemmin.

Kouluympäristön lisäksi päädyin vielä ajalliseen lisärajaukseen: halusin havainnoida nuoria vain välitunneilla, jolloin he ovat, ainakin suuremmissa määrin kuin oppitunnilla, vapaita tekemään mitä lystäävät. Mitä he siis

valitsevat, kun aikuisten valvova silmä välttää ja he voivat päättää kenen vieressä istuvat, mistä puhuvat ja millaista vireystilaa pitävät yllä?

Nyt olen valinnut koulun välitunnit tutkimusalustaksi. Jäljellä oli vielä kohderyhmän rajaaminen. Päädyin yläkoululaisiin, sillä he ovat siinä ihanassa ja valtavassa murrosiän vaiheessa, jolloin kehossa tapahtuu paljon konkreettisia muutoksia. Yhtä lailla nuoren identiteetti on jonkin sortin koeajossa, jossa testataan erilaisia rajoja ja haetaan omaa tapaa olla tässä maailmassa. Näenkin, että tässä tutkimuksessa on läsnä eräänlainen ristiveto. Toisaalla on nuoren suuressa murroksessa oleva keho ja identiteetti, toisaalla kouluympäristön sääntöjen ja normien verkosto. Tällainen asetelma on minulle monimutkaisuudessaan kutkuttava. Vaan mihin sijoittuu tässä kuviossa tanssipedagogiikka?

Tanssin laajalla kentällä esiintyy monta tapaa suhtautua kehoon ja käyttää sitä ilmaisun välineenä. Länsimaisessa perinteessä tanssi on monesti ollut ennen kaikkea visuaalisuuteen nojaava taidemuoto, jota on tehty katsomisen ehdoilla (Parviainen 1994, 18). Minua itseäni tanssi kiinnostaa eniten yksilön kokemuksen tasolla – niin omassa tekemisessäni kuin opettaessani. Minulle tanssi on ennen muuta keino päästä kosketuksiin jonkin ei-sanallisen tason kanssa itsessäni ja nauttia kaikista erilaisista tuntemuksista ja tunteista, joita liikkeessä herää. Työskennellessäni tanssinopettajana törmään kuitenkin usein tilanteisiin, joissa oma käsitykseni liikkuvasta ja tanssivasta kehosta on ristiriidassa oppilaiden käsityksen kanssa. Erilaisia näkemyksiä ja suhtautumistapoja kehoon on tietysti yhtä monta kuin on ihmisiä, enkä luonnollisestikaan tähtää opettajana siihen, että kaikkien tulisi omaksua minun tapani nähdä asiat. Minua kiinnostaakin perehtyä syvemmin erilaisiin kehollisuuksiin sekä siihen, miten nämä erilaisuudet näkyvät olemisessämme ja tekemisessämme. Tämän tutkimuksen myötä haluan syventyä potentiaalisten tanssioppilaiden keholliseen todellisuuteen tanssisalin ulkopuolella. Mikä on heidän arkisen fyysisen olemisensa koodisto ja miltä se näyttää tanssinopettajan linssien läpi suodatettuna? Uskon, että tämä sukellus avaa minulle uutta jännittävää ymmärrystä tanssipedagogina.

Kaiken edellä mainitun tuloksena tutkimuskysymykseni kuuluu: miltä yläkoululaisten kehollisuus näyttää koulun välitunneilla? Miten heidän

suhtautumistapansa muihin ja ympäristöön näyttäytyy heidän fyysisessä olemuksessaan?

1.2 Tutkimusote

Lähestyn aihettani etnografisella otteella. Tämän opinnäytteen laatimiseksi halusin lähteä ”kentälle” eli soluttautua oppilaiden sekaan koulun käytäville ja todistaa ja dokumentoida heidän puuhiaan eturivin paikalta. Koen tämän lähestymistavan olleen aiheeni suhteen oikea valinta, koska pyrkimykseni on ollut ymmärtää tietyssä sosiaalisessa kontekstissa (yläkoulu) esiintyvää itselleni vierasta ilmiötä (oppilaiden kehollisuus). Etnografisen tutkimuksen tarkoituksena on pyrkiä selittämään kulttuurisia ilmiöitä ja ymmärtämään, mistä niissä oikein on kyse. Erilaisia aineistoja keräämällä, esimerkiksi havainnoimalla tai haastattelemalla, tutkija pyrkii luomaan tiheän kuvauksen valitusta ilmiöstä. (Kananen 2014, 65) Havainnoin keskiössä ovat tällöin toimijat, heidän väliset suhteensa sekä itse toiminta. Tällaisessa prosessissa aineiston keruu ja analyysi tapahtuvat rinnakkain ja analyysi myös ohjaa aineiston keruuta. (Kananen 2014, 77–78)

Etnografinen tutkimus on kuitenkin ennen kaikkea kvalitatiivista tutkimusta, jossa sukkelletaan syvälle yhden ilmiön syövereihin tutkijan tekemien tulkintojen ja huomioiden kautta. Sen ei ole tarkoitus olla kaiken kattava kartoitus yhteiskunnantilasta yleispätevine toteamisineen vaan elävä ja rikas kuvaus tapahtumista, jotka ovat merkittäviä inhimillisen olemisemme kannalta. (Arnstberg 1997, 12) Etnologi Carl-Olov Arnstberg tähdentää, että vaikka subjektiivisuus on etnografiassa sallittua, ellei jopa sen edellytys, siinä piilee omat haasteensa. Tutkijan ei tule eksyä liiaksi kulissien taakse oman havainnointikokemuksensa avaamiseen, vaan keskittyä itse toimintaan ja sen mekanismien purkamiseen. Skaalan toisessa päässä puolestaan vaanii etäännytetty ja tarkkaan kuvailuun perustuva tyyli, jossa vaarana on vain todeta asioita, muttei jalostaa niistä tulkintoja (1997, 47–50). Itseäni puhutteli eniten Arnstbergin esittelemä impressionistinen kirjoitustyyli, jossa kenttätyöstä tehty raportti koostuu yksittäisistä löyhästi yhteen liittyvistä tapahtumista, joissa kiteytyy jotakin oleellista käsittelyn kohteena olevasta kulttuurisesta ilmiöstä (1997, 56).

Monipuolisen ja tiheän kuvauksen luominen etnografian keinoin vaatii ymmärryksen mukaan tutkijalta kykyä kiinnittää huomiota arkisten asioiden yksityiskohtiin sekä uskallusta nojata subjektiiviseen kokemukseen ja tulkintaan.

1.3 Menetelmät

Kohderyhmäkseni valikoituivat kollegani avun myötä erään pääkaupunkiseudun yläkoulun oppilaat. Olen valinnut jättää koulun tarkemman sijainnin ja nimen tämän tutkimuksen yhteydessä mainitsematta oppilaiden ja henkilökunnan anonymiteettiä kunnioittaen ja viittaa tästä eteenpäin tutkimuskohteeseeni kouluna tai Radanvarren kouluna.

Tämä teksti pohjaa kevään 2015 aikana tekemiini havaintoihin, jotka olen dokumentoinut kirjallisesti. Useimmiten etnografista tutkimusta tehtäessä tutkija viettää mahdollisimman paljon aikaa tutkittavassa yhteisössä ja osallistuu sen jokapäiväiseen toimintaan. Omassa tapauksessani aineiston keruu tapahtui kahden viikon aikana ja pääasiassa suoran havainnoin kautta. Suorassa havainnoinnissa tutkija ei itse osallistu aktiivisesti seuraamiinsa tapahtumiin mutta havainnoitavat voivat tietää tulevansa tarkkailluksi (Kananen 2014, 81). En siis ole ollut mukana oppilaiden välituntikeskusteluissa, tehnyt ryhmätöitä tai ollut potkimassa palloa. Tällainen toiminta olisi ollut osallistuvaa havainnointia. Sen sijaan olen tarkkaillut edellä mainittuja asioita lähietäisyydeltä, jolloin nuorten on ollut mahdollista olla tietoisia läsnäolostani. Ulkopuolisen havainnoin lisäksi minulla oli onni saada toimia myös liikunnanopettajan sijaisena ennen varsinaista havainnointiperiodia. Näin ollen pääsin myös aktiiviseksi osaksi ryhmien toimintaa. Nämä kolme päivää toimivat kuitenkin ensisijaisesti tiedustelumatkana, jolloin saatoin hieman tunnustella koulun ilmapiiriä ja tutustua sen tiloihin, sillä pitämälläni tunneilla toimin ennen kaikkea opettajan roolissa. Näiltä päiviltä saamani tieto toimii tässä tutkimuksessa pikemmin referenssinä kuin varsinaisena aineistona.

Lyhyestä aikaraamasta sekä rajalliseksi jääneestä osallistuvuudesta johtuen en nimitä tekstiäni täysipainoiseksi etnografiseksi tutkimukseksi. Tästä

huolimatta olen käyttänyt kyseiselle tutkimusotteelle tyypillisiä työkaluja ja asennoitumista kentällä ollessani. Jotta tutkimus ei kuitenkaan jäisi vain omien havaintojeni varaan, olen hyödyntänyt aiheeseen liittyvää kirjallisuutta sekä ajankohtaisia uutisartikkeleita tekemiäni huomioiden saattamiseksi osaksi laajempaa kontekstia. Arnstberg toteaa kirjassaan *Fältetnografi*, että kenttätyöskentelyssä kyky tehdä havainnoinnista tulkintoja on tärkeämpää kuin tarkka observointi ja kuvailu (1997, 10). Tämä tutkimus pohjaa siis omaan näkökulmaani ja siihen, millaisena yläkoulun tapahtumat ja nuorten kehollisuus sen seassa avautuivat ulkopuolisen aikuisen ja tanssinopettajan näkökulmasta. Laajemman tason tavoitteena on ollut pohtia sitä, minkälainen merkitys kehollisuudella on ihmisten elämässä tänä päivänä. Aiemmin mainitsemani impressionistisen kirjoitustyylin avulla toivon hahmottelevani esiin elävän luonnoksen siitä, millaisena koulun arki minulle avautui, ja kuinka se heijastelee tämän hetken yhteiskunnallisia ilmiöitä.

2. KEHOLLISUUDESTA

”...se [keho] on aina läsnä oleva ja kuitenkin kätkeytin olemassaolon ehto.”

Parviainen 1994, 22

Koska kehollisuuden käsite on tämän tutkimuksen keskeisin määre, aion nyt seuraavassa selvittää hieman tarkemmin, mitä sillä oikein tarkoitan. Kuten sanottu, olen tätä tutkimusta varten rajannut näkökulmakseni nuorten kehollisuuden tarkastelun. En ole perehtynyt nuorten kokemusmaailmaan heidän kertomustensa kautta vaan havainnoinut suoraan heidän lihallisten, nähtävissä olevien kehojensa toimintaa kouluympäristössä muiden kehojen kanssa. Tällä en kuitenkaan tarkoita sitä, että mieltäisin kehollisuuden irralliseksi attribuutiksi ihmisen olemuksessa. Päinvastoin koen, että kehollisuus on ihmisolemuksen peruspilari, johon kaikki kokemuksemme ja ajatuksemme sekä perustuvat että palautuvat. Kehollisuuden mieltäminen jonakin eristettävissä olevana asiana rakentuu pitkälle länsimaisen kulttuurihistorian perinteelle, jossa ihmisen henkiset ominaisuudet on asetettu kehon edelle sekä kehosta riippumattomaksi tapahtumiseksi. Tanssin kautta oma ymmärrykseni ihmisestä kehollisena olentona on laajentunut käsittämään kehon avaimena koko inhimilliselle olemisellemme. Yllä oleva lainaus ehkä osin selittää sitä, miksi kehollisuus pitää välillä erikseen mainita. Kehona oleminen on niin itsestään selvää, että sen merkitys ja mysteeri helposti unohtuvat. Aion nyt seuraavassa avata erilaisia näkökulmia kehollisuuteen sekä perustella syvemmin teoreettisia lähtökohtiani tälle tutkimukselle.

2.1 Dualismin perintö

Kuten johdannossa mainitsin, koen että tämän päivän ihmisten suhtautuminen kehoon muistuttaa pitkälti suhtautumista objektiin, jota tarkastella ulkoapäin ja ennen kaikkea arvioivan ja arvottavan katseen kautta. Tämä puolestaan luo etäisyyttä itsen ja kehon väliin aiheuttaen vieraantumista. Ilmiö on nähdäkseni seurausta pitkään vallinneesta

dualistisesta ihmiskäsityksestä, jossa ihmisen henki on erotettu sen materiasta eli kehosta ja jättänyt kehon toisarvoiseen asemaan ajatteluun tai sieluun nähden. Ihmisen hengellisiä kykyjä korostavan filosofian juuret ulottuvat aina antiikin Kreikkaan asti mutta 1600-luvulla vaikuttanut filosofi René Descartes hioi tämän ajatuksen huippuunsa. Hän päätteli, että ainoa asia, josta ihminen voi tässä maailmassa olla varma, on hänen kykynsä ajatella. Muu fyysinen maailma, ja tähän kategoriaan kuului myös keho, saattoi olla pelkkää hämäystä. Näin ollen se, mikä oli ihmistä, oli yhtä kuin hänen ajattelunsa, sielunsa. (Varto 1996, 8 - 11) Luonnollisesti tämä käsitys sai lisävahvistusta myös kristinuskon opeista. Descartesin julistuksesta seurasi täten ihmisen olemuksen kahtia jaottelu, jossa keholle jäi hengellä täytettävän objektin rooli. Sen katsottiin olevan lähinnä pelkkä kuori, sielun maallinen vankila ja ajattelu ymmärrettiin kehosta riippumattomaksi tapahtumiseksi (Reeve 2011, 6). Filosofin Juha Varton mukaan tästä hengen ja kuvittelukyvyyn nostamisesta korokkeelle on seurannut se, että ajatuksissa tapahtunut edistys ja teoriat ovat joutuneet irralleen siitä, mitä ihminen voi fyysisesti tehdä (1996, 12). Olen Varton kanssa yhtä mieltä siitä, että ihmisen ajattelu vaikuttaa eksyneen omaan itseensä ja kadottaneen yhteyden siihen, minkälaisia seurauksia sillä on hänen omaan kehoonsa sekä fyysisen ympäristöön. Yhtä lailla näen kartesiolaisen ajattelun vaikutuksen kehon mieltämisessä objektiksi. Ei siis mikään ihme, jos tunnumme tänä päivänä hapuilevan suhteessa itseemme lihallisina olentoina – vieraannuttavaa etäisyyttä on pedattu vuosisatojen ajan.

Dualistista näkemystä on kuitenkin aikojen saatossa alettu haastaa ja tämän päivän ihmiskäsitys on laajentunut ymmärtämään meidät hengen ja ruumiin monimutkaiseksi yhteen kietoutumaksi. Tästä huolimatta dualismin vaikutus tuntuu mielestäni edelleen siinä, miten meillä on säilynyt tarve eritellä ja jakaa ihmisen olemusta eri piirteisiin, vaikka toisaalta myöntäisimmekin ihmisen olevan yksi. Tunnistan tämän osiin jakamisen tarpeen itsessänikin. Tuntuu kuin käsityskykyni ei riittäisi ymmärtämään ihmistä kaikessa siinä kerroksellisuudessa, jossa hän ilmenee. On helpompaa kohdistaa huomionsa vain yhteen piirteeseen kerrallaan kuten esimerkiksi tässäkin tutkimuksessa olen valinnut tehdä. Dualismin perinne selittää tulkintani mukaan sen, mistä tarve puhua kehollisuudesta yhtenä ihmisen ominaisuutena juontaa juurensa sekä sen, miksi keho ja kehollisuus ovat niin pitkään jääneet paitsioon

ihmisyyden tarkastelussa. Vaan mikä sitten on tämän päivän käsitys kehollisuuden merkityksestä ihmiselle? Tämän selvittämiseksi tukeudun fenomenologisen filosofian näkemyksiin, jotka paikkaavat dualismin aiheuttamaa epätasapainoa ja ottavat kehollisuuden inhimillisen olemisen lähtökohdaksi.

2.2 Keho tietoisuuden perustana

Fenomenologisen ajattelun mukaan ihmisen oleminen tässä maailmassa on aina ensisijaisesti kehollista. Ihminen on sidoksissa maailmaan kehonsa kautta ajallisesti ja avaruudellisesti ja hänen ajattelunsa on seurausta sille, että hän on ensin todellistunut kehona. Keho ei ole alisteinen tietoisuudelle vaan sen edellytys. (Parviainen 1994, 21 - 24) Fenomenologinen määritelmä siis korostaa kehollisuuden merkitystä tietoisuudelle: emme voisi ajatella, ellei meillä olisi kehoa, joka välittäisi meille havaintoja maailmasta. Filosofin Maurice Merleau-Ponty (1986) puhuu operationaalisesta intentionaalisuudesta. Tällä hän tarkoittaa juuri edellä kuvattua taipumustamme suhteutua ja kietoutua maailmaan liikkuvan ja aistivan kehomme kautta ollen näin jatkuvassa dialogissa maailman kanssa. (Klemola 2004, 198) Tämä maailmaan suuntautunut toiminnallinen asennoituminen ei edellytä tietoista ponnistelua vaan tapahtuu kehossamme ennen kuin tulemme siitä tietoiseksi. ”*Se on ajattelua perustavampi olemuksemme syvyyteen kätkeyty taito, joka sallii maailman avoimen tutkimisen ja tunnustelun.*” (Rouhiainen 2010, 78)

Voidaan siis sanoa, että kehomme on se ankkuri, joka pitää meidät kiinni nykyhetkessä mahdollistaen erilaiset aistiset kokemukset maailmasta, jotka voivat puolestaan jalostua käsitteiksi. Kyse ei kuitenkaan ole mistään absoluuttisesta kiinnittymisestä. Ajan ja avaruuden kokeminen ovat sidoksissa ihmisen omaan liikkuvaan kehoon muodostaen joustavan rakennelman. (Parviainen 1994, 22 – 27) Toisin sanoen liikuttaessamme kehoamme myös kokemuksemme ajasta ja avaruudesta ovat liikkeessä muodostaen subjektiivisen tulkinnan. Jokaisen ainutkertainen ymmärrys todellisuudesta riippuu hänen kokemastaan aika-avaruussuhteesta, joka puolestaan muodostuu hänen liikkuvassa kehossaan. Kukaan ei voi koskaan

päästä täysin osalliseksi toisen kokemuksesta, sillä emme yksinkertaisesti voi fyysisesti ottaa toisen paikkaa maailmassa. Erilaiset käsityksemme todellisuudesta ovat seurausta kehollisuudesta, sillä se takaa jokaiselle oman konkreettisen paikan, josta tarkkailla maailmaa ja sen ilmiöitä. (Varto 1996, 16) Ihminen on siis kehonsa kautta aina jotenkin suhteessa maailmaan. Tästä ilmiöstä voidaan myös käyttää nimitystä situationaalisuus. Se käsittää yhtä lailla niin konkreettisen kuin sosiokulttuuriseenkin ympäristön, josta käsin ihminen havaintonsa tekee. (Rauhala 1992, 110-111)

Jokaisen subjektiiviseen kokemukseen todellisuudesta sisältyy näin ollen myös jotakin kollektiivista. Merleau-Pontyn mukaan sosiokulttuuriset tekijät vaikuttavat siihen, minkälaiset havainnot ympäristöstä nousevat kullekin keskeisiksi. Yhdessä muiden ihmisten kanssa opimme ohjaamaan huomiotamme niihin asioihin, jotka kunkin kulttuurin kontekstissa ovat tärkeitä. Yksi esimerkki tällaisesta opitusta huomion suuntaamisesta on ihmisen älykkyyden korostaminen, johon dualistinen ihmiskäsitys aikanaan kannusti. Havaitsemisen kenttä onkin kehon aistimusten, kokemushistorian sekä ympäristön vaikutuksessa syntyvä dynaaminen kokonaisuus (Rouhiainen 2010, 78).

Ymmärryksemme maailmasta on siis kehollisuuden mahdollistamaa ja situationaalisuutemme ansiosta ainutkertaista. Samasta syystä tämä ymmärrys ei voi koskaan olla valmis tai täysi, sillä se on jatkuvassa liikkeessä siinä missä kehommekin. Situationaalisuus on minulle mielekäs tapa ymmärtää kehollisuuden merkitys erilaisten kokemusmaailmojen perustana. Se on mielestäni looginen selitys sille, miksi jokaisen maailmankuva rakentuu omannäköisekseen. En kuitenkaan näe kehoa pelkkänä tietoisuuden mahdollistavana objektina vaan keho itsessään on minulle tietävä subjekti.

2.3 Eletty liha ja maailman vastus

Merleau-Pontyn ajatukset ovat hyvin merkityksellisiä siinä mielessä, että ne asettavat aistisen ja liikkuvan kehon ajatusten muodostumisen keskiöön. Tämän lisäksi hän ottaa huomioon myös ihmisen olemisen situationaalisuuden. Kuitenkin hänen teoriassaan keho on ennen muuta maailman ja tietoisien havainnon välissä oleva mahdollistaja. Tässä

tapauksessa keholla on jälleen eräänlainen objektin asema, jonkinlaisen välineen tai instrumentin rooli. Tässä tutkimuksessa en kuitenkaan ole kiinnostunut kehollisuudesta, joka toimii linkkinä havainnon ja tajunnan välillä, sillä silloin palaisimme nähdäkseni jälleen kerran dualistiseen hengen ja kehon erotteluun. Tunnustan Merleau-Pontyn ajatukset kehon situationaalisesta ja sosiokulttuurisesta ulottuvuudesta. Oma käsitykseni kehollisuudesta nojaa kuitenkin ennen kaikkea sellaisen eletyn kehon määritelmään, jossa oleminen on ”...*lihan ilmiö, joka on annettu välittömässä kokemisessa.*” (Varto 2008, 66) Keho siis tietää itse itsensä eikä sen ja kokemuksen välissä ole välittäjää tai etäisyyttä. Yhdysvaltalainen ajattelija Mae West (1960) puhuu eletystä lihasta, joka on mikä on, jokaisena hetkenä ja yhtä täydesti (Varto 2008, 19).

Myös Westin ranskalainen kollega Michel Henry (1965) puolustaa lihan ilmentymistä ilman välitystä. Hän puhuu ilmaantumisesta, joka ei ole mikään kehollisuuden avulla tai kautta syntyvä tapahtuma. Se on meille annettu ja olemassa, ennen kuin sitä on ehditty ajatella miksikään. (Varto 2008, 66) Tähän ilmaantumiseen kuuluu kuitenkin Henryn mukaan kaksi puolta. Toinen puoli lihan ilmaantumista tarvitsee piirtyäkseen maailman vastuksen. Tämän vastuksen johdosta meidän on mahdollista erottaa itsemme maailmasta ja koetella itseämme suhteessa siihen. Toinen puoli ei taas vaadi mitään kehon ulkopuolelta, vaan on ihmisen kokemus itsestään sellaisenaan. (Varto 2008, 67) Toisin sanoen ihmisen kokemus itsestään todentuu suhteessa maailman vastukseen, mutta myös tämän vastuksen koetteluun lähteessä itsessään eli lihassa. Näin ollen emme tunnista vain abstraktia ajatusta tai ideaa kehosta minäksi vaan itse lihan, joka on minä ja minua. (Varto 2008, 67-68)

Tämä kehollisuuden määritelmä tukee mielestäni johdannossa esittelemääni Sandra Reeven ajatusta kehosta, joka paljastaa liikkumisellaan asennoitumisensa maailmaan. Näin ollen minusta on perusteltua voida etsiä kulttuuristen ilmiöiden piirtymistä tarkkailemalla kehoja. Jäljellä on kuitenkin vielä yksi tärkeä kysymys, johon haluan ottaa kantaa kehollisuuden ymmärtämisen kannalta. Jos ihmisen liha ja tietoisuus kerran ovat edellä kuvatulla tavalla yhtä, miksi pitää puhua kehollisuudesta sen sijaan, että

puhuisin vain ihmisestä? Eikö se tarkoita palaamista takaisin dualistiseen erotteluun?

2.4 Olemisen muodot holistisessa ihmiskäsityksessä

Perustellakseni kehollisuuden käsittämisen kaikesta yhteen kietoutumisesta huolimatta erillisesti tarkasteltavissa olevana ihmisen piirteenä, turvaudun Lauri Rauhalan holistiseen näkemykseen ihmisen olemuksesta. Hän mieltää ihmisen olevan kokonaisuus, joka käsittää kolme eri ulottuvuutta: tajunnallisuuden, situationaalisuuden sekä kehollisuuden. Kaikki nämä ovat Rauhalan mukaan yhtä tärkeitä ja ne edellyttävät toinen toisiaan todellistuakseen. (1992, 109) Vaikka hän antaakin tasa-arvoisen aseman näille olomuodoille, hän ei missään nimessä pidä niitä saman laatuina. Tämä tekisi ihmisestä muutoin yhden homogeenisen möhkäleen, jolloin mitään ei olisi mahdollista saati tarpeen tutkia empiirisesti. Vaikka Rauhala painottaa mainittujen kolmen ulottuvuuden lomittumista toisiinsa, hän korostaa, ettei tämä edellytä niiden identtisyttä. Tämän lisäksi hän täsmentää, ettei olomuotojen välisten suhteiden tarkasteluun voi soveltaa kausaalista lähestymistapaa niiden erillisyydestä huolimatta. Kausaalisuhteessa syy ja seuraus ovat toisistaan riippumattomia, täysin itsenäisiä tekijöitä ja niiden välinen vaikutussuhde on aina yksisuuntainen. Rauhalan mukaan tällaisen selitysmallin avulla ei voi mitenkään kuvata ihmisen olemuspuolien välisiä suhteita ja niistä muodostuvaa kokonaisuutta. (1992, 105–106)

Tulkitsen Rauhalan sanat siten, että on oikeutettua ja tarpeellistakin voida puhua kehollisuudesta yhtenä ihmisen ulottuvuutena. Kehollisuuden olomuodosta sellaisenaan ei kuitenkaan voida vetää koko ihmistä kattavia johtopäätöksiä, vaan ne tulee asettaa vuorovaikutukselliseen yhteyteen tajunnallisuuden ja situationaalisuuden kanssa. Juuri tämä toimii ydinajatuksena omassa lähestymistavassani. Kehollisuutta on mahdollista tarkastella yhtenä ihmisen ominaisuutena ilman, että se kieltää tämän olemuksen monimutkaisuuden. Koska kehollisuus on vuorovaikutuksessa situationaalisuuden ja tajunnallisuuden kanssa, lihassa näkyvät ilmiöt

väistämättä heijastelevat yksilön ymmärtämää ja kokemaa todellisuutta. Tämä teoria perustelee mielestäni valitsemani tutkimusasetelman, jonka puitteissa on mahdollista hahmotella kehon liikkeiden ja kulttuuristen ilmiöiden välisiä kytköksiä sekä dialogista suhdetta.

Tosin on tärkeätä huomauttaa, että Rauhalan itsensä määritelmä kehollisuus poikkeaa siitä, jonka olen edellisissä kappaleissa hahmotellut. Hänelle kehollisuus tarkoittaa sitä biologista ja orgaanista tapahtumista, joka on olemisemme perusta, mutta josta meillä ei sellaisenaan voi olla kokemusperäistä tietoa. (1992, 66) Tajunnallisuuden rakenteen Rauhala katsoo koostuvan kahdesta osasta: tiedostamattomasta ja tietoisesta. Tietoiseen puoleen kuuluu se kokemusmaailma, jota ihminen on kykenevä tarkastelemaan ja analysoimaan ja siten myös kielellistämään. Tiedostamaton on taas kehon orgaanisiin prosesseihin nojaavaa ei-reflektoitua elämyksellisyyttä, joka häilyy käsitteellisen kokemuksen ulottuvilla – eräänlaista tietoisuuden potentiaalista rakennusmateriaalia siis. (1992, 66–67)

Minusta tämä selittää osaltaan kehona olemisen mysteeriä ja sitä, kuinka tätä olemista on mahdotonta tavoittaa kokonaisuudessaan. Tämä on yksi syy siihen, miksi kehon ja tanssin kanssa työskentely on minusta niin kiehtovaa ja palkitsevaa. Koen tanssin avaavan hetkellisiä kirkastumia minussa olevaan kätkeytyyn, jolloin tarkan tietoisien lajittelun suodattama ajattelu saa väistyä ja impulsiivinen, intuitiivinen ja aistinen tapa olla suhteessa maailmaan astuvat tilalle. Tanssin kautta koen pääseväni sellaisen täyden lihallisen olemisen äärelle, jota West ja Henry aiemmin kuvailivat.

Tässä tutkimuksessa olen valinnut käyttää sanoja keho ja kehollinen oleminen, sillä minulle ne edustavat elävää, aistivaa ja kokevaa ihmistä, joka on kokonaisvaltainen ja koostuu erottamattomasti sekä materiaalisesta, henkisestä että situationalisesta ulottuvuudesta. Käsitän ihmisen kehollisen olemisen hänen ajattelunsa ja maailmaan suhtautumisen fyysiseksi ilmentymäksi, jossa ovat läsnä tajuntamme sekä tietoinen että tiedostamaton puoli. Radanvarren koulussa ollessani havainnoin toisten elettyjen kehon liikkeitä omasta eletystä kehostani käsin.

2.4 Kehot kouluympäristössä

Nyt olen selvittänyt suhdettani kehollisuuden ymmärtämiseen. Vaan entäpä se ympäristö, jossa olen kehoja havainnoinut? Millä tavoin koulu instituutiona ja fyysisenä paikkana vaikuttaa siellä oleviin kehoihin?

Koulu on se paikka, jossa meistä on tarkoitus tehdä kelpollisia yhteiskunnan jäseniä. Siellä meidät pyritään varustamaan sellaisilla eväillä, joiden on kussakin ajassa katsottu johtavan hyvään ihmisyyteen. Nämä eväät ovat kautta aikojen keskittyneet suurimmaksi osaksi ihmisen niin sanotun henkisen puolen kehittämiseen. Kehon on käsitetty olevan lähinnä varsinaisen kasvatettavan aineksen tiellä: liha ja sen tuomat houkutukset muodostivat esteen, joka oli ylitettävä matkalla kohti sivistynyttä ihmistä. (Varto 2008, 70) Tällä näkökulmalla on tietenkin suora yhteys dualistiseen ihmiskäsitykseen. Käytännössä oppiminen koulussa ei mielestäni kuitenkaan rajoitu vain teoreettiseen tietoon. Edellisten kappaleiden argumentoinnin nojalla väitän, että jo pelkkä kouluympäristössä oleminen opettaa meille asioita. Koululla on iso rooli kulttuurisidonnaisten asenteiden, arvojen ja normien välittäjänä. Päivittäin toistuvat pienet rutiinit kuten puheenvuoron pyytäminen viittaamalla tai ruokajonoon järjestäytyminen kielivät sanattomasti mutta vankkumattomasti oppilailta odotettavasta käytöksestä. Nämä seikat tulevat lähes huomaamatta osaksi arkista kehollisuuttamme ja ohjaavat päivittäistä toimintaamme. Vaikka koulun kasvatustehtävät painottuvat ensisijaisesti ajattelun kehittämisen puolelle, käytetään oppimistavoitteiden saavuttamiseksi paljon hiljaisia kehoon kohdistuvia toimenpiteitä, jotka muokkaavat käsitystämme itsestämme ja ympäristöstä.

Filosofi Michel Foucault on tutkinut, miten kehoon kohdistuneilla toimenpiteillä on ollut keskeinen mutta samalla petollisen hienovarainen rooli 1700 ja 1800-luvun taiteessa tapahtuneessa murroksessa, joka koski sellaisia keskeisiä yhteiskunnan laitoksia kuten sairaala, vankila sekä koulu (2014). Foucault'n mukaan näissä instituutioissa siirryttiin uudenlaiseen järjestykseen, joka nojasi ihmisten niin fyysisten kuin henkisten ominaisuuksien yksityiskohtaiseen jaotteluun ja luokitteluun. Fyysisten rangaistusten sijaan koulussa alettiin pitää kuria yllä järjestämällä oppilaiden

kehot tarkasti tilassa ja ajassa antaen tiukat määreet heidän liikkeilleen ja niiden toteutukseen tarvittavalle ajalle. Oppilaille oli esimerkiksi määrätty luokassa heidän siisteyttään ja taitotasoaan vastaava paikka, johon hänen tuli siirtyä tietyllä kellonlyömällä tunnin alkaessa. (2014, 201–202) Tämän yksityiskohtaiseen luokitteluun perustuvan systeemin tarkoituksena oli suurien joukkojen saattaminen helposti hallittavissa ja tarkkailtavissa olevaksi, järjestäytyneeksi kokonaisuudeksi, josta poikkeavat yksilöt oli helppo siivilöidä esiin. Tällaisen pienieleisen kehojen kurittamisen ja ideaalien maalaamisen seurauksena oli, että oppilaat rupesivat hiljalleen oma-aloitteisesti sopeutumaan vallitseviin sääntöihin ja kollektiivisesti pitämään niitä yllä hyljeksien ruodusta poikkeavia. Toisin sanoen, tiukkaan luokitteluun ja jaotteluun perustuva koulu tuotti oppilaiden normalisaatiota. Samalla se myös häivytti kehoon kohdistuvien kurittavien toimenpiteiden lähteen ja valta muuntui selkeästä ulkopuolisesta auktoriteetista yhteisön sisäiseksi, jaetuksi normiksi. (Foucault 2014, 249–251)

Vaikka kehojen järjestäminen ja luokittelu kouluissa ei tänä päivänä enää noudata Foucault'n kuvailemaa pieteettiä, se on silti edelleen kiistaton osa sen toimintaa, mikä väistämättä heijastuu oppilaiden kehollisuuteen. Oppilaiden liikkumista koulun tiloissa ohjaillaan lukituin ovin ja jokaiselle on edelleen varattu oma erityinen paikka luokassa, jossa hiljaa istumisen vaatimus on säilynyt vahvana. Tämä melkoisen passiivista kehollista olemista suosiva järjestys välittää nähdäkseni hienovaraisesti viestin, jonka mukaan kehollisuuden mysteeriiin perehtyminen saati kehon taitojen harjoittaminen ei ole erityisen tärkeää saati selkeästi yhteydessä muuhun oppimiseen. Tämä on nähdäkseni ennen kaikkea koulun arkkitehtuurin sekä opetusjärjestelyiden luoma sanoma, ei niinkään yksittäisten opettajien mielipiteisiin tai oppiainesisältöihin nojaava seikka, vaikka niilläkin tietysti on vaikutusta.

Kehollisuuden jäämiselle paitsioon koulun arjessa on siis mielestäni pitkälle historiaan ulottuvat rakenteelliset juuret. Nämä juuret ovat entisestään dualismin ohella häivyttäneet kehon merkitystä ihmisenä olemiselle, hämmentävää kyllä, juuri kehojen kurinalaisuutta vaatimalla ja harjoittamalla. Kehollisuuden roolia ihmisyydelle ja oppimiselle on kuitenkin alettu ilahduttavasti tuoda esiin yhä enenevässä määrin. Tanssipedagogiikan professori Eeva Anttila kirjoittaa:

”Ajattelumme rakentuu sille, miten kehomme vastaanottaa, kuljettaa ja tuottaa informaatiota, miten aivot ja hermosto osallistuvat tiedon kuljettamiseen ja tulkintaan, sekä siihen, miten konkreettisesti toimimme fyysisessä, sosiaalisessa ja ideaalisessa maailmassa. Emme siis voi kokea, havaita ja ajatella mitä tahansa: käsitteet ja ajattelu ovat sidoksissa kehollisuuden antamiin mahdollisuuksiin.” (2013, 36)

Tämä on mielestäni oivallinen tiivistys kehollisuuden merkityksestä nuorelle ihmiselle sekä syy siihen, miksi heidän tulisi saada koetella maailmaa myös konkreettisin, fyysisin keinoin. Jotta voisi olla abstraktia ajattelua ja ylipäättään kehollisuuden käsitettä, meidän on ensin oltava keho, joka kokee maailman ympärillään. Koulu ympäristönä tarjoaa tähän lähtökohtaisesti melko rajalliset puitteet sekä fyysisenä paikkana että instituutiona. Millä tavoin se sitten näkyy nuorten kehollisuudessa, on tavoitteenani selvittää lähemmin.

3. ENNEN SUKELLUSTA

3.1 Tutkijan inhimilliset puutteet ja esiymmärrys

Tämän tutkielman kirjoittaminen on luonnollisesti ollut täynnä epäileviä tuntemuksia siitä, miten muistikuvien ja muistiinpanojen avulla syntynyt teksti vastaa todellisuutta. Onko suppeasta aineistostani mahdollista tehdä mitään yleistyksiä? Olenko ollut liian yksipuolinen tulkitessani nuorten tekemisiä? Mitä minulta on jäänyt näkemättä fokukseni harhaillessa eri ryhmien välillä ja kuinka omat asenteeni värittävät tätä tekstiä? Olen jatkuvasti saanut muistuttaa itseäni siitä, että tämä tutkimus kertoo tarinan nimenomaan minun silmin. On vaatinut uskallusta luottaa omaan havaintoon ja jalostaa se edelleen perustelluksi tulkinnaksi. Etenkin, koska olen kokenut, että ne tilanteet, joita olen koulussa todistanut, ovat olleet niin hankalasti yksistään sanojen tavoitettavissa. Olen pyristellyt, jotta saisin hahmoteltua ymmärrettäviksi lauseiksi kaiken sen eleistä, ilmeistä ja äännähdyksistä muodostuvan informaatiotulvan, joka automaattisesti ja huomaamatta rekisteröityy aivoissamme rakentaen kunkin tilanteen erityisen ilmapiirin. Tämä tutkimus on pakottanut minut tietoisesti erittelemään ja analysoimaan tätä aistidataa ja tunnistamaan sieltä niitä ratkaisevia tekijöitä, joiden varaan nämä lähes intuitiolta vaikuttavat tuntemukset ja tulkinnat kehojen liikkeistä perustuvat. Se on ollut äärimmäisen mielenkiintoista mutta myös todella haastavaa.

Enkä missään nimessä mennyt Radanvarren koululle takki tyhjänä. Jokaisella on pitkä henkilökohtainen historia koulunkäynnistä, joka väistämättä vaikuttaa siihen, miten kukin siihen suhtautuu. Tällaisista jo olemassa olevista käsityksistä ja asenteista voidaan käyttää kokoavaa termiä esiymmärrys. Käsite perustuu Martin Heideggerin ajatteluun ja tarkoittaa käytännössä sitä, että kukaan meistä ei voi lähteä tutkimaan maailmaa nollatilanteesta. Olemme aina jo jollain tavalla ymmärtäneet maailman sekä itsemme ihmisinä ja nämä olemassa olevat kokemukset ja käsitykset ohjaavat väistämättä toimintaamme. (Varto 1996, 18) Siispä haluan valottaa omaa esiymmärrystäni koulun suhteen, jotta kirjoitustani ohjaavat taustat tulisivat mahdollisimman hyvin esiin.

Omat kokemukseni kouluajoilta eivät olleet mitenkään dramaattisia tai traumaattisia. Yläkoulussa luokkani oli hyvin jakautunut eri leireihin. Minulla oli oma kaveripiiri, jossa pidin suhteellisen matalaa profiilia koettaen tulla kaikkien kanssa toimeen niin hyvin kuin taisin. Olin sosiaalinen mutten kovin rohkea tuomaan omia mielipiteitäni vahvasti esille. Mitä puolestaan tulee itse opiskeluun, sain hyviä arvosanoja enkä kokenut kamppailevani koulunkäynnin kanssa. Päivät kuluivat luoviessa tunnilta toiselle kotiin pääsyä odotellen ja turhan huomion herättämistä vältellen. Muistan kuitenkin ristiriitaisen tunteen siitä, että samalla kun koetin vältellä valokeilaa ja sekoittua joukkoon, kaipasin silti tulla tunnustetuksi jotenkin erityisenä. Uskallan väittää, etten ollut ainut oppilas, jolla oli tällaisia toiveita. Kukapa ei haluaisi tulla nähdyksi? Muistoihin perustuva asenteeni yläkouluun onkin, että se oli jonkinlainen välttämätön paha aikuistumisen ja sosiaalistumisen polulla. Tähän tiehen liittyi paljon epävarmuutta ja oman identiteetin murehtimista, mikä oli usein läheisimmiltäkin ystäviltä kätkeytyä.

Oman opintien lisäksi olen aikuisiällä päässyt kurkistamaan eri kouluihin sijaisen ja tanssipedagogin ominaisuudessa. Myös maisterin opintoihini kuuluva syventävä harjoittelu koostui eri kouluissa pidettävistä työpajoista. Tässä mielessä minulla on lukuisia kosketuspintoja koulussa olemisesta aikuisena. Tällöin olen silti ollut erityisessä roolissa sijaisena tai vierailevana taideopettajana, jolloin kaikki koulun rutiinit eivät kosketa minua samalla tavoin kuin päivittäin siellä työskenteleviä. En myöskään ole voinut tutustua oppilaisiin samalla tavalla kuin vakihenkilökunta. Olen saanut kokea erilaisia tilanteita talon ulkopuolisena tanssinopettajana, mutta en ole saanut perehtyä oppilaiden arkeen luokan ulkopuolella siten kuin tätä tutkimusta tehdessä.

Näiden muistoihin ja kokemuksiin nojaavan horisontin rinnalla minulla oli toki myös joukko selkeitä odotuksia koskien esimerkiksi puhelinten roolia sosiaalisessa kanssakäynnissä. Olisivatko välitunnit yhtä suurta Youtuben katselua, pelaamista ja Facebookin päivitystä? Toisin sanoen toiveeni fyysisen aktiivisuuden suhteen toiveeni eivät olleet korkealla. Toisaalta, mitä yhtään muistan omasta yläasteajastani, niin ilman älypuhelimiakin välitunnit koostuivat lähinnä kaveriporukan kanssa istuskelusta jossakin. Kuten myös kappaleessa 2.4 totesin, en myöskään näe koulua kehollisen olemisen kannalta erityisen aktivoivana tai inspiroivana paikkana. Fyysisiä pelejä ei

varsinkaan tyttöjen kesken juuri omana aikanaani harrastettu ja ainoa syy käydä ulkona oli tupakka tai sitten keväisin lämmittävä aurinko.

Uteliaisuuttani kutittelikin mahdollisuus nähdä, mikä oli muuttunut sitten oman koulunkäynnin ja toisaalta, mikä oli samaa. Tiesin, että kaksi viikkoa olisi hyvin lyhyt aika koettaa hahmottaa kaikkea sitä, mistä toivoin saavani käsityksen. Ja kuitenkin uskallan väittää, että niiden parin keväisen viikon aikana, jotka vietin oppilaiden rinnalla, heidän kehollisesta olemisestaan muodostui minulle monisyinen vaikkakin rajallinen kuva.

3.2 Kehojen havainnoinnista

Havaintoja tehdessä mielessäni ei ollut mitään erityistä matriisia kehojen liikkeiden tarkkailuun. Etnografisen otteen mukaisesti halusin mennä koululle mahdollisimman avoimena ja antaa todistamieni tapahtumien ohjata huomiotani. Kuitenkin analysoidessani aineistoa huomasin kääntyväni useasti Rudolf Labanin liikeanalyysiin perustuvaan sanastoon, jonka avulla kuvailin kehojen toimintaa suhteessa tilaan, aikaan ja voimaan. Vaikka tarkoitukseni ei ollut analysoida nuorten kehollisuutta erityisesti Labanin teorioiden avulla, hänen luomansa järjestelmä tarjosi hyvät koordinaatit, joiden kautta koin helpommaksi tehdä eroja nuorten olemisessä. Käydessäni läpi Labanin teorioita tajusin yhtäkkiä, että tässä minä teen täsmälleen samanlaista kehoja tarkasti erittelevää työtä, jota aiemmin kritisoin Foucault'n tekstin kautta. Näen kuitenkin eron tälle luokittelulle sillä ajatuksella, että minun tavoitteenani ei ole luoda tai vahvistaa kehikkoa ”normaalille” keholle, vaan ottaa käyttöön selkeä kieli havaitsemieni asioiden esiin tuomiseksi. Laban on myös liikeanalyysissään pohtinut paljon liikettä suhteessa psykologiaan. Hän omisti paljon aikaa selvittääkseen, kuinka keho ja mieli ovat integroituneet; kuinka psyyke ja liike ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja miten ihmisen sisäiset vaikuttimet näkyivät liikkeen laadussa (Hodgson 2001, 157–159). Tämä antoi minulle filosofista pontta tukeutua Labaniin, sillä näin hänen ajattelussaan yhtäläisyyksiä Reeven kirjoitukseen ihmisen asenteiden heijastumisesta kehon liikkeisiin. Laban toteakin: *”Man is not simply a physical being. Besides carrying out a task, man also has an attitude to it: he may struggle against it or indulge in it.”* (Hodgson 2001, 145)

Labanin liikeanalyysi koettaa siis tavoittaa liikkeen suunnan ja muodon ohella ennen kaikkea sen laadun, joka heijastelee liikkujan sisäistä maailmaa. Liikelaatu välittää meille vaikutelman liikkeen motorisen suorituksen takana piilevistä tunteista ja aikomuksista. Tähän liittyviä dynaamisia vaihteluita Laban kuvaa neljän peruselementin avulla, jotka selittyvät seuraavasti:

Fokus määrittää liikkeen ja huomion suuntautumista tilassa.

Aika määrittää liikkeen kestoa.

Paino määrittää liikkeeseen käytettyä voimaa.

Virtaus määrittää liikettä akselilla vapaa – sidottu.

(Moore & Yamamoto 1988, 197)

Tässä tutkimuksessa en aina käytä yllämainittuja termejä itsessään vaan käytän kuvailussani enemmän niiden tarjoamaa vastakohtien skaalaa. *Fokus* kuvaa henkilön suhdetta tilaan monella tasolla. Tila voidaan nähdä yleisenä paikkana, jossa henkilöt liikkuvat ja jossa kehon liikkeet voivat suuntautua eri tavoin (Moore & Yamamoto 1988, 192). Labanille liikkeen suunta kielii myös henkilön tarkkaavaisuuden tasosta ja huomion kohdistamisesta – se voi olla keskittynyttä tai epämääräistä (Hodgson 2001, 158). Oppilaissa tämä saattoi ilmetä esimerkiksi keskusteluun syventymisenä tai sitten vastaavasti rauhattomana päilyilynä. Tämän lisäksi voidaan erottaa vielä henkilökohtainen tila, jonka ihminen olemuksellaan vie sekä häntä ympäröivä sosiaalinen, jaettu tila, jossa välimatkat ihmisten välillä nousevat huomion keskiöön (Moore & Yamamoto 1988, 193). Koulun käytävillä eritoten nämä kaksi olivat hyvin konkreettisesti läsnä. Yksittäiset oppilaat ottivat hyvin eri tavoin tilaa olemuksellaan ja käytöksellään ja erilaisten rykelmien muodostuminen käytäville oli välituntien yksi keskeisimmistä elementeistä. Puhuessani tässä tutkimuksessa fokuksesta viittaa useimmiten ainoastaan nuorten huomion ja katseen kohdistumiseen, joka ei edellytä liikettä tilassa eikä ole sidoksissa siihen. Toki näin useasti näiden kahden korrelointia (epäsuora toiminta ja siihen liittynyt sulkeutunut fokus sekä suora toiminta ja siihen liittynyt terävä, ulospäin suuntautunut fokus), mutta ne eivät missään nimessä automaattisesti edellyttäneet toisiaan.

Aika on puolestaan läsnä liikkeen äkkinäisyyden ja verkkaisuuden vaihteluissa ja paljastaa osaltaan lisää tietoa liikkeen luonteesta. Yhtäkkinen j

käden ojennus viestii meille aivan eri asioita kuin jos se tehdään viipyillen. *Paino* ja siihen liittyvä voimankäyttö värittävät liikkeen laatua entisestään suhteessa siihen vaikuttaako se kevyeltä vai vaatikko se kenties ponnistelua. *Virtaus* eli vapaan ja sidotun liikkeen vaihtelut tulevat esiin esimerkiksi siinä, kuinka tarkalta tai huolimattomalta liike näyttää. (Moore & Yamamoto 1988, 199- 200) Sidotussa liikkeessä voiman käyttö oli hyvin hallittua, kun taas vapaasti virtaavassa liikkeessä on läsnä tiettyä holtittomuutta ja rentoutta. Kaikki nämä neljä elementtiä vaikuttavat jatkuvasti kaikessa olemisessamme ja liikkeessämme. Elementit itsessään esiintyvät harvemmin selkeinä ja puhtaina. Useimmiten ne sekoittuvat ja vaihtelevat muodostaen dynaamisen jatkumon, jonka perusteella tulkitsemme toistemme tunnetilaa ja asennetta. (Moore & Yamamoto 1988, 201)

On vielä yksi termi, jota käytän tässä tekstissä, mutta joka ei varsinaisesti kuulu Labanin luomiin liikettä määrittäviin peruselementteihin, nimittäin energia. Energia ja siinä tapahtuvat vaihtelut olivat havaintoja tehdessäni hyvin itsestään selvästi läsnä kaikissa tilanteissa. Muistiinpanoni olivat tulvillaan mainintoja energiasta. Ja kuitenkin tämä havainto kehollisuuden välittämästä energiasta tuntui kääntyvän todella huonosti selvästi ymmärrettäviksi sanoiksi. Asiaa ei auttanut se, että tunnuin käyttävän sanaa energia monessa eri yhteydessä hieman erilaisin merkityksin. Se saattoi kuvata oppilasryhmän sisäistä jännitettä, yhden yksittäisen oppilaan antamaa vireystilaan liittyvää vaikutelmaa tai ylipäätään koko koulussa vallitsevaa tunnelmaa. Päädyin lopulta siihen tulokseen, että sana energia kuvaa edellisessä kappaleessa lueteltujen elementtien erilaisista yhdistelmistä syntyvää yleisvaikutelmaa. Se oli useasti yhteydessä fyysisen aktiivisuuden määrään mutta se ei edellyttänyt sitä. Otetaan kaksi havainnollistavaa mutta hieman kärjistävästä esimerkistä. Oppilas, jonka fokus on selvästi suuntautunut ulospäin, jonka liikkeet ovat voimakkaita ja suorita suhteessa tilaan luo minun silmissäni vaikutelman korkeasta energiasta. Matalampi energia välittyy minulle silloin, kun oppilaan fokus harhailee ja liikkeet ovat epäsuoria, hitaita ja rentoja. Korkean ja matalan energian erottelun tarkoitus ei missään nimessä ole arvottaa erilaisia kehollisuuksia. Energia suhteessa kehollisuuteen tarkoittaa minulle yksinkertaisesti sitä kokonaisvaikutelmaa, joka yksilöstä tai ryhmästä minulle välittyy. Kuten aiemmin totesin, energia manifestoitui yhtä lailla yksilöissä kuin oppilasryhmissä niiden jäsenten välillä

aistittavana latauksena. Tällöin energia muodostui eritoten fokuksen suuntautumisen ja kehojen jännittyneisyyden/rentouden vaikutuksesta. Selkeä liikkeellinen tapahtuminen ei ollut mikään edellytys energian aistimisen kokemukselle.

Näillä lukuohjeilla on nyt vihdoin aika siirtyä itse koulussa tekemieni havaintojen pariin.

4. KERTOMUKSIA KOULULTA

Tässä luvussa käyn läpi näkemiäni asioita aiemmin lupaamallani tavalla: impressionistisesti hahmotellen pyrkimyksenäni välittää myös koulussa kokemani tunnelma eikä vain toistaa mekaanisesti näkemiäni tapahtumia. Jokaisen väliotsikon kohdalla lähestyn aiheittani hieman eri näkökulmasta. Kappaleet eivät siis muodosta kronologista jatkumoa. Joissakin osiossa on enemmän lainauksia muistiinpanoistani ja toisissa enemmän tapahtumien kuvailua. Kursivoidut osiot ovat lainauksia kenttämuistiinpanoistani, jotka olen tarkoituksella jättänyt puhekieliseen muotoon. Koetin aluksi korjata ne kirjakielisiksi mutta näin tehdessäni niistä katosi mielestäni kokemani tunnelma ja havainnon välittömyys. Silloin kun tekstissä esiintyy peräjälkeen useampi lainaus, jotka ovat eri päiviltä tai eri tilanteista, olen erottanut ne omille riveilleen.

4.1 Radanvarren koulun arkkitehtuuriset puitteet

Haluan ensi alkuun kuvailla hieman tarkemmin sitä ympäristöä, jossa havainnointini tapahtui. Tässä kappaleessa en vielä pureudu kohtaamaani kehollisuuteen sen tarkemmin vaan maalaan ennemminkin tapahtumille taustakankaan. Radanvarren peruskoulu koostuu ylä- ja alakoulusta, jotka sijaitsevat vieretysten kahdessa erillisessä rakennuksessa. Yhteensä oppilaita on noin 420. Rakennuksilla on omat pihansa mutta niiden välillä kulkee yhdyskäytävä toisessa kerroksessa. Teoriassa ylä- ja alakoulun oppilaat voisivat siis viilettää toistensa lomassa suhteellisen helposti mutta todellisuudessa kumpikin pysytteli enimmäkseen omilla puolillaan. Tämä johtui nähdäkseni ainakin kahdesta seikasta. Ensinnäkin on yksinkertaisesti käytännöllisempää pysyä omin opetustilojen läheisyydessä kuin lähteä vaeltamaan toiselle puolen taloa huvin vuoksi. Toinen syy liittyy nähdäkseni niin sanottuun nokkimisjärjestykseen. Muistan itse, kuinka ala-asteella ei olisi tullut mielen viereenkään mennä yläasteen pihaan, vaikka periaatteessa kulku oli täysin avoin. Jokin pelonsekainen kunnioitus esti ylittämästä rajaa. Sama ikään perustuva järjestys tuntui olevan läsnä myös Radanvarren koulun käytävillä – yläkoulun puolella oleskellaan vasta sitten, kun ikä riittää. Vastaavasti alakoulun puolella oleskelu saattaisi tuntua vanhemmista

oppilaista typerältä. Jännittävää kyllä itse yhdyskäytävä tuntui olevan molemmille ikäryhmille yhtä lailla sallittua tilaa säkkituoleineen ja penkkeineen.

Niinä kolmena helmikuun päivänä, kun sain tilaisuuden toimia liikunnan sijaisena, tutustuin sen verran sekä ylä- että alakoulun tiloihin, että sain jonkinlaisen yleiskäsityksen kummastakin rakennuksesta. Virallisen havainnointikauden aikana asemani sijoittuivat kuitenkin tekemäni rajauksen myötä yläkoulun puolelle ja ennen kaikkea ruokalan aulan yhteyteen. Tämä aula oli sellainen liikenteen solmukohta ja yleinen oleskelutila, joka soveltui parhaiten tarkoituksiini. Siellä saatoin tarkkailla useampaa kaveriporukkaa kerrallaan ja tähystää myös ruokalan tapahtumia lasiseinän läpi. Myös yläkoulun pääovi avautui tähän aulatilaan. Ruokalan aula oli paikkana avara ja väljä, eikä sinne juurikaan syntynyt tungosta. Myöskään käytäville ei tuntunut muodostuvan kovaa ruuhkaa, vaikka tyhjilläänkin ne näyttivät minusta melko ahtailta tiloilta. *Käytävät tosi kapeita. Tää ruokalasta vievä sivukäytävä on sellanen, että kaks henkee just menee rinnakkain. Toisen kerroksen käytävällä kolme menee mukavasti rinnan, neljä voi tunkee.* Kaiken kaikkiaan oppilailla tuntui kuitenkin olevan välitunneilla melko hyvin tilaa. Ei tarvinnut pujotella tiiviiden massojen lävitse tai astella käytävällä istuvien ylitse.

Pääovia vastapäätä aulan toisella puolen sijaitsivat liikuntasali sekä käynti pukuhuoneisiin. Pääovista katsottuna vasemmalta löytyi kouluisännän toimisto, naulakko sekä niiden takaa wc:t. Tämä osa aulaa oli melkoisen hämärä nurkka, jossa oppilaat eivät erityisesti oleskelleet elleivät sitten halunneet olla jostakin syystä hieman sivussa ja toisten korvien tavoittamattomissa. Pääovien edestä kaartuvat portaat johtivat naulakkojen yläpuolella avautuvaan parvimaiseen tilaan, josta oli näköala ruokalaan ja pääovien eteen. Tältä parvelta tila jatkui ja supistui takaisin enemmän tyypilliseksi koulun käytäväksi, jonka seinustoja rytmittivät luokanovet ja oppilaille varatut kaapit.

Pääovista oikealla oli sisäänkäynti ruokalaan, jossa oli erikoinen kaartuva katto; tästä oletettavasti sen nimi Trattoria il Arco. Sisäänkäynnin puolinen seinä oli lasia ja se nousi muutaman metrin korkeuteen, muttei kuitenkaan

kattoon saakka. Tästä johtuen ruokatuntien aikaan kävi aina sama akustinen ilmiö: ruokalan puheensorina kaikui lasiseinän yli parvelle ja sai toisen kerroksen käytävän kuulostamaan siltä, kuin se tungeksisi oppilaita. Ensimmäisenä päivänäni menin halpaan ja siirryin uuden havainnoitavan väkijoukon toivossa portaiden alta parvelle vain todetakseni sen käytännössä tyhjäksi. Ruokalan puheensorina hajaantui aulaan tasaiseksi kakofoniaksi jättäen kuitenkin lasiseinän takana näkyvät oppilaat mykiksi.

Sisustuksena aulatilán keskellä oli neljä kappaletta pyöreitä pöytiä tuoleineen ja pöytiä koristivat punaiset vahakankaiset liinat. Lattian ja seinien pinnat olivat hillityissä vaaleissa sävyissä, joten liinat tuntuivat melko räikeiltä niitä vasten. Ruokalan ollessa täysi jotkut oppilaat söivät toisinaan pöytien ääressä. Näiden istumapaikkojen lisäksi pukuhuoneiden sekä ruokalan oven viereen oli sijoitettu sohvan pätkät, jotka olivat suosittuja oleskelupaikkoja. Myös yläkertaan johtavien portaiden sivuilla oli pitkät penkit, joilla oppilaat usein istuskelivat. Kalusteiden lisäksi aulassa oli vielä kaksi muuta melkoisen hallitsevaa elementtiä. Ensimmäinen oli katosta roikkuva, useista sinisistä suorakaiteista muodostuva taideteos ja toinen seiniä kiertävät vitriinit. Osa vitriineistä oli varattu oppilaiden kuvaamataidon töiden esittelyä varten, kun taas osassa oli terveyteen ja seksuaalisuuteen liittyviä valistavia julisteita ja tiedotteita sekä tietysti ruokalan oven vieressä viikon menu.

Kaiken kaikkiaan tilat olivat mielestäni hyvin kouluksi tunnistettava ympäristö arkkitehtuurin, materiaalien, värien käytön sekä sisustuselementtien suhteen. Informatiivisuus ja hillittyys hallitsivat tilan tunnelmaa käytävien ollessa tyhjiä. Huoneiden sisustus noudatti käytännön tarpeiden ja turvallisuusmääreiden sanelemia ehtoja ja asiat näyttivät olevan omilla paikoillaan selvästi jotakin tarkoitusta varten. Kokonaisuudessaan koulutiloista välittyi minulle jonkinlainen pysähtynyt, kyseenalaistamattoman järjestyksen vaikutelma, vaikka käytännössä rakennus oli täynnänsä murrosikäisten elämää ja kaaosta.

4.2 Välitilasta

Tätä tutkimusta rajatessani en vielä täysin käsittänyt, kuinka monisyinen viipale koulun arkea välitunti onkaan. Ensi kädessä mielsin sen olevan

yksinkertaisesti pieni tauko opetuksesta, jonka aikana minun olisi näppärä tarkkailla nuorten olemista. Oletin, että välitunti on se hetki, jolloin fyysisesti ja sosiaalisesti aktiivisempi toiminta oppilaiden keskuudessa on todennäköisempää. Olin utelias näkemään, mitä nuoret valitsevat tehdä tilanteessa, jossa heidän tekemisiään ei ohjaa selkeä ulkoapäin annettu tehtävä saati aikuisten valvonta. Halusin nähdä sen kehollisuuden, jota välituntien vapaus tuottaisi. Aineistoa analysoidessani havahduin kuitenkin siihen, miten monikerroksinen sosiaalinen ja arkkitehtoninen tila välitunti lopulta on pelkän lyhyen tauon sijaan. Välitunnin aktiivisuus alkoi myös tuntua hyvin hypoteettiselta oletukselta, sillä minulla ei ollut vertailukohdetta opetustilanteista. Toisella havainnointiviikolla totesin: *...hyvin rajallinen kuva tästä koulusta. Kun oppilaat menee luokkiin, ne vois yhtä hyvin hävitä mustaan aukkoon.*

Koulun arjen näkökulmasta välituntien tarkoitus on mahdollistaa siirtymät luokasta toiseen ja suoda pieni hengähdystauko oppilaille sekä opettajille. Opettajilla on oma huoneensa mutta oppilaille taukutiloina toimivat käytävät ja aulat. Eräänä päivänä odotellessani välitunnin alkua oivalsin yhtäkkiä, että nämä paikat eroavat muista koulun tiloista merkittävästi siinä mielessä, ettei niillä ole selkeää tekemiseen liittyvää funktiota kuten esimerkiksi ruokalalla ja luokkahuoneilla. Ne ovat niin sanottuja epätiloja, jotka on suunniteltu ennemmin läpikulkua ja siirtymistä kuin varsinaista oleskelua tai viihtymistä varten. Oppilailla ei kuitenkaan ole välitunneilla muuta paikkaa, elleivät he sitten mene ulos. Luokkien ovet ovat lukossa ja vain opettajilla on avaimet. Vaikka käytäviin ja auloihin on sijoiteltu penkkejä, näiden tilojen ensisijainen tehtävä on toimia yhdistävänä linkkinä muiden huoneiden välillä. Välitunti sulkee näin ollen nimensä mukaisesti oppilaat konkreettiseen arkkitehtuuriseen välitilaan, jota leimaa odotus varsinaisiin huoneisiin siirtymisestä. Mielenkiintoista on myös käytävän muuttuminen negatiivisesti latautuneeksi paikaksi välitunnin päätyttyä: siellä olemisen opetuksen alettua tarkoittaa yleensä joko myöhästymistä, lintsuamista tai sitten jäähyille joutumista. Käytävä on siis yhtäältä hetkelliseen vapauteen ja toisaalta epätoivottuun käytökseen liittyvä paikka riippuen siitä, milloin ja millä asialla siellä sattuu olemaan.

Käytävien ja aulojen epätila muodosti siis tutkimukseni näyttämön. Nämä paikat eivät varsinaisesti tarjoa kovin paljoa virikkeitä kehoa aktivoivaan toimintaan. Ruokalan aulasta vievien portaiden kaiteeseen oli tosin monen mielestä hyvä nojailla ja siitä myös roikuttiin jonkun verran. Käytävillä olevat huonekalut kehottivat ennen kaikkea istumaan. Tosin oppilaat eivät aina tarvinneet siihen tuoleja tai sohvia – rappuset ja lattiat kelpasivat yhtä lailla, vaikka tietysti pehmeät sohvot olivat suosittuja. Niille olikin helpompi pinoutua tiiviisiin muodostelmiin, jotka olivat yleinen näky. Huonekaluja myös siirreltiin etenkin aulassa sen mukaan, minkälainen ryhmittymä piti saada mahtumaan lähekkäin. Havaitsin myös yhden hieman hupaisan sisustukseen liittyvän toiminnallisen yksityiskohtan. *Omituiset vahakankaat 4 pyöreän pöydän päällä. Ne pyörii ja luisuu toisinaan lattialle asti oppilaiden mennessä ohi. Opettajat aina puolestaan oikoo niitä mennessään ohi.* Pöytäliinojen tapaus näyttäytyi minulle suorastaan vertauskuvallisena tilanteena koko koulun toiminnasta: oppilaiden mukanaan tuoman murrosiän kaaoksen ja opettajien edustaman aikuisen järjestyksen vuoropuheluna. Toisaalta tällainen aikuinen, etukäteen suunniteltu järjestys ei aina ollut käytännön kannalta se paras ratkaisu. *Ruokalan ylätasanteen seinällä on kaks pitkulaista korkkilautaa nastoineen ripustamista varten. Ne vaan taitaa olla liian korkeella, koska asiat on laitettu sinitarralla seinään niiden alle.*

Yhtenä päivänä pohdin erityisesti omaa sijoittumistani tilaan. Olin koettanut valita paikkoja, joista olisi mahdollisimman hyvä näkyvyys mutta jotka olisivat kuitenkin hieman sivussa. Toisin sanoen noudatin pitkälti samaa kaavaa kuin muutkin yksin istuvat, jotka pysyttelivät laillani enempi tapahtumien sivussa. Arastelin selkeästi mennä keskelle tilaa tai liian lähelle isoja ryhmiä – se olisi tuntunut liian tungettelevalta. Siinä oli minulle jo selviämistä kyllin, kun yritin katsoa oppilaita tarkkaan ilman, että se luisuisi häiritsevän tuijottamisen puolelle. Välimatka tuntui turvaavan tässä asiassa edes jonkin verran. Oli hämmentävää huomata, miten nopeasti omat kehomuistoni ylä-asteen ajoilta nousivat pintaan ja alkoivat vaikuttaa kokemuksiini käytävillä oleskelusta. Aloin tuntea levottomuutta sekä pientä epävarmuutta omasta paikastani muiden keskellä. Erään kerran päätin tietoisesti hylätä varovaisen sijoittumiseni tilaan. *Siirryn yläikäytävän ekaan pikkuaulaan ja olo on heti vähä turvattomampi. En voi pitää sellaista*

etäisyyttä kuin haluaisin. Ihan vaan 5 min. seisoskelu toimettona käytävällä ahdisti. Älytöntä. Tämän kokemuksen jälkeen pitäydyin enimmäkseen aulan väljyydessä.

4.3 Odotusta ja harhailua

Välitunneilla kohtaamieni oppilaiden kehollinen toiminta koostui odotetusti suurimmaksi osaksi istumisesta tai seisoskelusta porukassa sekä yksin.

Makoiltiin sohvilla ja nojailtiin seiniin sekä oven pieliin. Juteltiin kavereiden kanssa tai pelattiin puhelimella. Ei tuntunut olevan juuri kiirettä mihinkään. Koulussa oleminen otettiin annettuna. Se nyt vaan kuului asiaan ja sillä menttiin, vaikkei siitä olisi sen kummemmin pidetty.

5 poikaa, istuvat rivissä, kaikilla kännykät. Jalat ristissä silleen, et toinen jalka on polven yli nilkan kohalta.

Hauska tahaton koreografia: 4 tyttöä istuu liikkasalin oven edustan penkille yhtä aikaa. Asettuvat hartiat kiinni toisiinsa, nostavat yhen jalan toisen yli ja nojaavat eteen puhelinta kohti. Kaikki tämä lähes täydellisessä synkassa! Vararehtori tuli ruokalasta ja hajotti ison joukon eri luokkiin kymmenen sekunnin sisään. ”Onks meil alkanu jo?” Kenelläkään ei näyttäny olevan kiire mihinkään ennen sitä.

Istumisen ja seisoskelun lisäksi oli luonnollisesti paljon myös kävelyä ja käyskentelyä. Käytävillä liikuskelussa oli yhtä lailla läsnä kiireettömyyden ja päämäärättömyyden tunnetta. Ennen seuraavaan tunnin alkua sai vaipua rentoon olemiseen ilman sen kummempaa tekemistä.

...rennot askeltamiset – jalka heitetään eteen.

...maleksivaa kävelyä...

Vähän raahustava, itsevarma kävely...

Näennäisesti päämäärätön harhailu (samat ihmiset menee edes takas tiheellä aikavälillä).

Monta kertaa käyny tää ilmiö, että nään jonku porukan menevän ohitse ja sitte pari minuuttia myöhemmin sama jengi menee ohi samasta suunnasta.

Suuren, nopean tai voimakaan liikkeen aiheuttajina toimivat yleisimmin tunteisiin liittyvät reaktiot.

Juokseminen kiireessä (tunnille ehtiminen) mutta vähintään yhtä usein myös emotionaalisesta syystä: pitää saada kaveri kiinni ennen kuin se kertoo juorun eteenpäin, joku tekee jotain ällöttävää ja muut säntää pois lähettyviltä.

Pelissä mokaaminen ilmenee isona kehollisena reaktiona: käsien nosto, koko kehon iso heilahdus.

Yks tyttö pyytää luokan pojalta jotain hyvin täpärästi käsi ojossa seisten ja toteaa: ”En oo sun rakas, mul on jo säätöö!”

Kaks poikaa nahistelee. Toinen ottaa tuolin ja melkein huitaisee sillä vahingossa kolmatta, joka istuu sohvalla. Heiluttelija huomaa läheltä piti tilanteen ja laittaa tuolin maahan. Kolmas nousee ja potkasee sen kauemmaks.

Pääasiassa pienieleisen odottamisen ja käyskentelyn lomaan mahtui kuitenkin paljon merkittäviä muutoksia nuorten energian ja fokuksen suhteen. Nämä vaihtelut liittyivät tietenkin sosiaaliseen kanssakäyntiin. Heti ensimmäisenä päivänä kävi selväksi, että suurin nuorten kehollisuutta määrittävä tekijä oli juuri ryhmässä oleminen tai vastaavasti sen ulkopuolelle jääminen.

Esimerkiksi siinä missä joku saattoi vain hipsiä hiljaa kavereidensa vierelle, toinen teki saapumisensa kaikille heti tietäväksi lysähtämällä rinkiä vasten tai aloittamalla kovaäänisen selostuksen. Oppilaiden väliset suhteet ja kommunikaatio heijastuivat peilinkirkkaasti heidän tekemisissään. Yleisen hengaamisen ohella tapahtui paljon pientä arjen draamaa.

Yheltä pojalta hävinny kuulokkeet. Kysyy vaksilta voiko tää avata luokan tarkastaakseen, ettei jääny sinne. Risteilee rauhattomasti paikasta toiseen. ”Aika kalliit olivat.” Kaveri taputtaa olalle.

Yks tyttö vetää toisen sivuun. Ääni madaltuu, katseet vakavoituu ja eloisa elehdintä loppuu. Tärkeä bisnes?

Merkitsevät katseet ryhmän sisällä tai sitten selkeesti johonkin ulkopuoliseen asiaan/ihmiseen kohdistettuna.

Neljä jäbää parkkeeraa ruokalan oven viereen. Yks nappaa toiselta lippiksen päästä ja kokeilee itelleen. ”Älä sit muuta sitä kokoo!” Samat pojat on ilmeisesti löytäny (tai ottanu) aiemmin kadonneet kuulokkeet. Kyselevät ohikulkijoilta onko omistajaa näkyny. Kun kuulokkeiden omistaja ilmaantuu paikalla ryntää heti kavereiden luo. Kaikki imeytyy hetkellisesti sellaseen pyörteeseen, jonka keskiössä kuulokkeet vaihtaa käsiä, mut se rauhoittuu

nopeesti. Tarina asian selviämisestä kerrotaan, palkkionmaksusta neuvotellaan ja jengi valuu syömään.

Suurin osa oppilaiden oleskelusta välitunneilla oli kuitenkin melko paikallaan pysyttelevää. Puhelimen käyttö näkyi ja tuntui vireystilan ja läsnäolon vaihteluna. *Sosiaalinen multitaskaaminen puhelimen kanssa. Voidaan olla yhdessä hiljaisessa jaetussa puhelimen räpläämisessä tai sitten isoäänisessä jakamisessa, jossa katotaan yhdessä jotain. Tai sitte fokus palloilee virtuaalin ja todellisen välillä.* Fyysisesti aktiivisemmat hetket olivat poikkeuksia käytävillä muutoin vallitsevan verkkaisen odottelun virrassa. Etenkin aamupäivästä oppilaissa aistittava energiataso oli melkoisen alhainen. Ensimmäisellä viikolla kirjoitin: *Sellanen jännä odottava ja aikaa tappava atmosfääri, jonka tunnistan aika hyvin. Se oli sellasta kotiin pääsyn odottelua ne päivät yleensä. Että asiat ei ole ihan omissa käsissä ja sitä koittaa vaan tehdä olonsa siedettäväksi.*

Välitunti ei ollut välttämättä vain seuraavan tunnin odotusta. Se tuntui pikemmin olevan vain yksi etappi siinä odotuksessa, jonka päässä siinsi kotiin pääsy – ellei peräti aikuisuus.

4.4 Kiehnämisestä

Kuten edellisessä kappaleessa jo totesin, kehollisen olemisen kannalta keskeisintä ei ollut se, mitä tehtiin, vaan kenen kanssa ja millaisin tarkoituksin. Välituntien maailma tuntui koostuvan kahdesta kerroksesta: ensimmäiseen kuului näennäisesti passiivinen joutenolo, mutta sen alla piilevä emotionaalinen väreily ohjaili oppilaiden toimintaa yhtä näkymättömästi mutta samanlaisella voimalla kuin merivirta. Yksi silmiinpistävimmistä piirteistä nuorten keskinäisessä olemisessä oli kaveriporukoiden fyysinen läheisyys. *Ollaan jotenkin paljon lähemmin kavereiden kanssa, jos vertaa aikuisiin. Sekä tytöt että pojat.* Liikkuminen ja yhdessä olemisen tapahtui lähes poikkeuksetta hyvin tiiviissä muodostelmissa, joissa monenlainen kosketus oli olennainen osa keskinäistä kommunikointia: hypätään reppuselkään, tönitään ja läpsitään, istutaan syliin, näprätään hiuksia, roikutaan ja nojataan, kävellään käsikynkkää ja painitaan. Se oli sellaista jatkuvaa kiehnämistä! Tämä myös osaltaan tuntui

alleviivaavan ennestään itsekseen olevien ulkopuolisuutta. Tai pikemmin niin, että ryhmien tiiviyttä vasten itsekseen olevat näyttäytyivät hyvin yksinäisinä. *Laumoissa vaeltaminen ja sellainen tiukoissa yksiköissä oleminen. Yksin näyttää turvattomalta.*”

Eräs tanssinopettaja kohtasi koulussa pitämillään tunneilla samaa fyysisen läheisyyden tarvetta kuin minäkin. Hän arveli sen johtuvan siitä, että kun tanssitunnin avoimessa tilassa ei ollut sitä pulpettia ja sitä kautta omaa osoitettua paikkaa, niin turvaa etsittiin hakeutumalla toisten läheisyyteen (Anttila 2013, 113). Mielestäni sama ilmiö toistui myös välitunneilla. Oppilaan paikka käytävällä tuli selkeästi turvallisemmaksi silloin, kun se jaettiin jonkun muun läheisyydessä. *Jännä miten ryhmien välinen energia on niin selkeesti suuntautunu sisäänpäin. Se on se tuki ja turva.*

Ryhmän koko korreloi lähes poikkeuksetta sen jäsenten välillä aistimassani energian määrässä: mitä isompi porukka sitä tiiviimpi ja hankalammin rikkottava energia. Sisäisen energian muodostuminen ei kuitenkaan edellyttänyt fyysistä aktiivisuutta. Se rakentui ennemmin juuri lähekkäin olemiselle ja/tai yhteiselle fokukselle. Tämä energia saattoi olla hiljaisuudessa ja paikallaan olossa jaettua, mutta se oli selkeästi yhteinen kaikkien sen piiriin kuuluvien kesken. Toisinaan olisi voinut luulla, että kaveriporukan jäsenet olivat jonkinlaisessa scifi-elokuvista tutussa suojaavassa energiakentässä eikä tämä aina ollut pelkästään positiivista yhteisöllisyyttä.

Ollaan tiiviissä omissa porukoissa lähellä muita ja kontakti ryhmän ulkopuolelle hyvin rajallista. Välillä jostain kuuluva äkillinen ääni kääntää päät ja rikkoo kuplan hetkeks. Mutta vaan hetkeks.

Tyttöjengi parkkeeraa sohville. Yks istuu pöydällä, joku makaa sohvalla jalat pöydällä. Sohva käännetään, jotta saadan tiivis rinki. Ulkopuolisilla ei ole asiaa tähän.

Jaetussa tilassa oleminen tuttujenkin (tai varsinkin niiden) kanssa ei todella tarkoita, että niihin kiinnitetäisiin huomiota. Ihan hirvee valtapeli ton suhteen!

Välillä yhteisöllisyys ja lauman tuntu saattoi syntyä myös poikkeavasta tilanteesta eikä niinkään fyysisestä läheisyydestä. *Kiihtynyt poikaporukka ryntää sisään. Joku on saanu pesismailasta tai -pallosta nenäänsä ja sen*

epäillään olevan murtunu. Päät kuikuilee ja kaikki huutaa yhteen ääneen liikkamaikan perään. Jonkun jännittävän ja vähän pelottavan asian tapahtuminen on selvästi kuohuttanut. Kaikki on täysin messissä. Poikkeus rutiinista – sähköistynyt energia ryhmässä.

Fyysiset kontaktit ja läheisyys rajoittuivat hyvin suurelta osin tyttö- ja poikaporukoiden sisään. Vastakkaisen sukupuolen kanssa en tätä samaa kiehnäämistä juuri nähnyt ellei kyseessä ollut selvästi seurusteleva pari. Muutoinkin tytöt ja pojat oleskelivat ja liikkuivat hyvin pitkälti omissa erillisissä ryhmissään. Pysyteltiin ikään kuin turvallisessa fyysisessä maastossa, jossa ei tarvinnut kohdata toista, itselle vierasta kehollisuutta. Oli jännittävä huomata, miten tyttöjen ja poikien erot kehollisessa olemisessä tulivat esille juuri heidän keskinäisessä olemisessaan. Yksittäisinä oppilaina heidän kehollisessa olemisessaan oli enemmän samankaltaisuutta kuin eroja. Porukassa ollessaan tyttöjen ja poikien erot taas tuntuivat kasaantuvan ja johtuvan nimenomaan erilaisista tavoista sosialisoida. Poikien välillä esiintyi enemmän rajuja otteita ja siten he myös ottivat toimillaan enemmän tilaa tyttöihin verrattuna. Tyttöjen kesken tapahtui myös lyömistä ja potkimista mutta sen rinnalla esiintyi poikiin nähden enemmän hellyyttä kuten käsi kädessä kulkemista ja hiusten letitystä. Yksittäisen oppilaan touhuja seurattessani huomasin kuitenkin sekä tyttöjen että poikien olemisessä hätkähdyttävää samankaltaisuutta. Varsinkin epävarmaan kehonkieleen liittyen molemmilla oli nähtävissä paljon käsiä vatsan päällä tai muuten lähellä kehon keskustaa sekä hieman kumara ryhti yhdistyneenä pälyilevään katseeseen. Vastaavasi tytöillä ja pojilla esiintyi itsevarman rauhallista kävelyä, hiusten rentoa haromista ja siihen liittyvää pään viskelyä, käsiä taskuissa ja hieman laiskaa askellusta.

Fyysinen läheisyys osoittautui yllättäen myös keskeiseksi osaksi puhelimella pelaamista. Eräs poikaporukka levittäytyi joka päivä jollekin ruokalan aulan sohvista. Kylki kyljessä, eteen- tai taaksepäin nojaten riippuen siitä, miten hartiat ja kyynärpäät saivat parhaiten tilaa tiiviissä rivissä. Jokaisella oli oma ruutu ja peli käsillä, mutta se ei suinkaan tarkoittanut, että he olisivat täysin sulkeutuneet omaan maailmaansa. Pelatessa pidettiin useasti yllä yleistä keskustelua. Saatettiin vertailla kokemuksia: ”*Mikä sun enkka on?*”, selostaa omia vaiheita: ”*...nyt tulee hyvä! Eijei!!! Miten tost pääsis?*” tai muuten

vain jakaa mielipiteitä: ”*Kato tätä! Tää musa on niiiiiin hyvä!*”. Pelimusiikkien ja puheen muodostama kakofonia yltyi toisinaan melkoiseksi. Sanallistamisen ohella oman pelin kulku sai aikaan myös isoja kehollisia ilmentymiä. Vierieressä istuminen takasi, että onnistumisen ja häviämisen reaktiot, äkilliset nytkähdykset, jännitykset ja lysähdykset välittyivät joissakin tapauksissa koko rivistön läpi. Poikien välillä risteili tiivis taktiilisen informaation tulva, josta he itse eivät kuitenkaan näyttäneet olevan kovin tietoisia. Kylki kyljessä istuminen kuului asiaan, eikä siitä sen enempää. Tiiviissä kasassa istumisessa oli kuitenkin selvästi lauman tunnelmaa ja siinä syntyvä energia näytti imaisevan helposti mukaansa. Vaikka monet pelit perustuvat yksilösuoritukseen, oli hyvin mielenkiintoista huomata, miten keholliseksi ja sosiaaliseksi tapahtuma se tässä yhteydessä muodostui. Vaikka pelaaminen ei poikien tapauksessa ollut kehollisesti täysin passiivista ja ympäröivästä todellisuudesta eristäytynyttä toimintaa, en voinut olla kysymättä itseltäni: *Mikäköhän vaikutus sillä on [pitkällä tähtäimellä], että oppilaiden yhdessä tekeminen kouluissa on niin paljon kiinni istumisessa ja katsomisessa?*

4.5 Ruudun takaa

Vaikka moni käytävillä näkemäni asia yllätti, yksi oletukseni kouluvälitunneista piti täysin paikkansa: moni ajanviete liittyi tavalla tai toisella älypuhelimien käyttöön. *Niin suuri osa nuorten yhdessä tekemisestä tuntuu keskittyvän virtuaalimaailman ympärille. Otetaan kuvia, katotaan videoita, pelataan, kommentoidaan sitä, kuka on kommentoinu kenenkin facebook-statusta.* Oli hätkähdyttävä huomata, miten kovasti eräs tyttö pisti silmäni silloin, kun hän istui ruokailun jälkeen yksin ilman puhelinta tai muuta sijaistoimintaa. Puhelimen näpläys tyhjän hetken tullen oli siinä vaiheessa jo sen verran tavallinen näky välitunnilla (kuten oikeastaan kaikkialla yhteiskunnassa), että oppilas ilman sitä näytti yhtäkkiä todella orvolta. Puhelimen käyttö ei silti tuottanut passiivisen yksipuolista kehollista olemista. Vaikka kehojen liikkeet tilassa eivät olleet suuria, kyse ei missään nimessä ollut vain peukalon heiluttamiseen rajoittuneesta yksinäisestä selaamisesta. Puhelimen käyttöön liittyi monia eri tasoja, joissa ilmeni hienovaraisia mutta silti selkeitä kehollisia eroja. Puhelin kehon jatkeena tai kanssakäynnin välikappaleena tuotti yllättävän suuria vaihteluita siinä, millainen energia henkilöistä heijastui. Nämä havainnot saivat minut

pohtimaan, mikä silmissäni erotti kehollisuuden vivahteet toisistaan. Kehojen asennot itsessään eivät riittäneet selittämään eri vaikutelmien välittymistä, sillä esimerkiksi istuminen noudatti useimmiten samaa muotoa: pyöristynyt selkä ja niska sekä hieman eteen luisuneet hartiat. Tarkemmin asiaa havainnoituani tulin siihen tulokseen, että tulkintojeni synty liittyi ennen kaikkea oppilaiden fokukseen ja kehon jännittyneisyyteen. Näiden kahden variaatiot olivat ratkaisevia kokonaisvaikutelman kannalta.

Aloitetaan siitä kehollisuudesta, joka liittyi itsekseen olevan oppilaan puhelimen käyttöön. Ensinnäkin näytön äärellä olevan oppilaan kehollisuus saattoi antaa hyvin vaihtelevan vaikutelman siitä, oliko yksin oleminen rennon itsevarman vai turvattoman näköistä. Näin erään oppilaan joitakin kertoja itsekseen puhelimen äärellä ruokailun jälkeen. *Yksin istuva poika. Pälyilee, paljon pieniä nykiviä ja vähän levottomia liikkeitä käsissä ja jaloissa. Suun liikkeet ja huulien puristaminen.* Kyseisellä pojalla oli puhelin käsissään mutta hän ei ollut juuri syventynyt siihen. Hän ei hakeutunut muiden seuraan mutta nosti katseen aina tasaisin väliajoin näytöstä vilkaistakseen aulan tapahtumia. Kehon asento oli hieman käpertynyt ja liikkeet koostuivat enimmäkseen yllä kuvatuista epäsuorista, nykivistä käsien tai jalkojen asennon vaihdoksista tai heilahduksista. Fokus ei ollut selvästi ulos- tai sisäänpäin suuntautunut vaan tuntui häilyvän näiden kahden välillä. *Noiden yksinäisten tyyppien katseessa on jotain... Niiltä puuttuu se fokus, joka ryhmässä olevilla on: sillä ei ole samanlaista itsestään selvää kohdetta.* Keho näytti myös hiukka jännittyneeltä – kyyryssä istuminen ei ollut rentoa lösöttämistä. Kaikkien näiden tekijöiden summana oli, että hänen olemuksensa antoi minulle levottoman ja hieman turvattoman vaikutelman. Tulkitsin tämän levottomuuden merkiksi epämukavuudesta. Jännittyneisyyttä viestivä keho sai minut ajattelemaan puhelinta jonkinlaisena suojamuurina – se antoi ikään kuin pätevän syyn jättäytyä ryhmän ulkopuolelle. Tämä spekulatio oppilaan itsekseen olemisen syistä on toki täysin hypoteettista, sillä en voinut kuin arvailla hänen tunteitaan. Mutta jos joku on koulussa jäänyt tarpeeksi monta kertaa ulkopuolelle, voiko puhelin toimia sosiaalisena pelastusrenkaana? Saattoiko näytön taakse jättäytyminen säästää torjutuksi tulemisen kokemukselta ja sosiaalisen epäonnistumisen tunteelta?

Puhelin ja sen tarjoama tekeminen tuntuivat joka tapauksessa olevan hyväksyty syy olla osallistumatta ympäröivään tilanteeseen. Puhelimen taakse katoaminen on yhteiskunnassamme yleistä käytöstä, joten se on ymmärrettävää. Puhelinta itsekseen räpläävä oppilas ei kuitenkaan automaattisesti näyttänyt ulkopuoliselta tai yksinäiseltä. Se saattoi yhtä hyvin olla välinpitämätöntä selailua, jossa oli vain puhdasta ajan tappamisen tuntua. Oppilaalla vaikutti yksinkertaisesti olevan muuta tekemistä eikä hän vain viitsinyt liittyä kenenkään seuraan. Tällöin kehon olemuksessa oli havaittavissa erilaista rentoutta kuin edellä kuvailemassani tapauksessa. Rentouden ja jännittyneisyyden ero tuli esiin, vaikka kehon asento saattoi olla sama. Molemmissa tapauksissa oppilas saattoi istua selkä pyöristyneenä, hartiat ja pää eteen pudonneina. Toisessa vain oli läsnä jännittynyt kokoonvetäytyminen ja toisessa rento oman tilan ottaminen. Rennommalla oppilaalla myös satunnaiset liikkeet sekä eleet olivat yleensä hieman suoremmin tilaan suuntautuneita. Myöskään fokus ei ollut samaan tapaan häilyvä vaan selvästi puhelimeen uppoutunut. Nämä rentouden ja jännittyneisyyden erot vaikuttivat suoraan tulkintaani henkilöiden itsetunnosta. Huomasin, että liitin automaattisesti käpertyneeseen ja jännittyneeseen kehollisuuteen epävarmuuden. Rennompi olemus antoi vastaavasti vaikutelman paremmasta itsetunnosta. Tai ainakin luotosta omaan asemaan – kyseisen oppilaan ei tarvinnut olla puolustus-kannalla. Olemuksessa oli tietty rauhallisuus ja varmuus siitä, että henkilöllä oli oikeus olla juuri siinä missä oli, eikä hän tarvinnut verukkeita. Puhelin tuntui olevan käsillä torjumassa pitkästyminen.

Sitten oli vielä kolmas useasti havaitsemani puhelimen selaustapa nimittäin mielenosoituksellinen näytön taakse jättäytyminen. Tässä tapauksessa kehon olemuksella ynnä joukolla pieniä eleitä tehtiin selväksi, ettei kavereihin jakseta tai haluta kiinnittää nyt huomiota. Samalla kuitenkin puhelimen käyttäjä itse paradoksaalisesti hamusi käytöksellään juuri huomiota. Mielenosoittajan liikkeet ja energia olivat selkeästi suuntautuneet ulospäin näennäisestä puhelimeen syventymisestä huolimatta. Fokus palloili puhelimen ja mielenilmauksen kohteen välillä. Se ei kuitenkaan ollut samanlaista vilkuilua kuin vetäytyjän tapauksessa, sillä nyt huomio suuntautui selkeästi, jotta oppilas saattoi tehdä tilanne-arvioita

mielenilmauksensa vaikutuksista. *Yhtä tyttöä huudettiin käymään pienen ryhmän luona. Tulee vastahakoisesti, ei pidä annetusta ehdotuksesta ja lähtee rymistellen pois. Parkkeeraa takaisin lähtöpisteeseen (ruokalan oven viereen) ja mulkoilee aina välillä ryhmää puhelimen takaa.* Tämä ei kuitenkaan ollut mikään pitkäkestoinen energian ja fokuksen tila vaan se palautui joko takaisin ryhmässä olemiseen tai sulji hiljaisempaan itseksenessä olemiseen, joka oli suurin piirtein samaa laatua kuin edellisen kuvauksen tyyppi.

Edellisiin kolmeen esimerkkiin tiivistyy jossakin määrin ne kolme kehollisen olemuksen päätyyppiä, jotka tunnistin vierailuni aikana. Tosin se ei ollut (eikä vieläkään ole) mikään itsestään selvä jaottelu. *Kehotyyppien luokittelu? Minkä mukaan? Sosiaalisen varmuuden? Onko sellaset suhteellisen rennon itsevarmasti käyttäytyvät yks porukka? Ja sitte on ylikorostuneen äänekkäästi reagoivat tyypit. Keskikasti – mikähän niille on yhteistä? Sitte on aina ne itseensä vetäytyvät ja hiljaset sekä äänen että kehon suhteen.* Erilaisista kehollisuuksista oli helpoimmin tietysti eroteltavissa ääripäät: ne, jotka olivat hyvin vetäytyviä ja jännittyneitä sekä ne, joiden jännittyneisyys ja voima suuntautui ulospäin sekä äänenkäytön että olemuksen puolesta. Suurin osa oppilaista kuitenkin putosi johonkin näiden kahden välille.

4.6 *Ero aikuisiin*

Yksi herkullinen asia, jota en alun perin ollut tullut ajatelleeksi, oli mahdollisuus vertailla oppilaiden kehollisuutta opettajiin ynnä muihin koulun aikuisiin. Se auttoi hahmottamaan sitä, mikä teki yläkoululaisten olemisen laadusta erityistä ja omansa näköistä. Tulin siihen tulokseen, että nuoret tuntuivat elävän aivan eri todellisuudessa aikuisiin verrattuna. Tämä kuulostaa tietysti täysin itsestään selvältä väitteeltä mutta antakaa, kun selitän. Nuorille opiskelu on ulkoapäin määrätty velvoite, johon heillä ei ole mahdollisuutta (eikä välttämättä kykyä) ottaa samanlaista omasta persoonasta etäännytettyä asennetta kuin opettajien on mahdollista ottaa työhönsä. Toisena koulussa viettämänäni päivänä kirjoitin: *...aikuiset on töissä mutta teinit on vaan niiden elämässä.* Tämä vaikutelma ei syntynyt pelkästään siitä tosiasiasta, että luonnollisesti tiedän nuorten ja aikuisten

aseman erilaisuudesta koulussa. Se näkyi myös heidän kehollisuudessaan. *Opettajien esimerkkinä ja jonkinlaisena auktoriteettina oleminen paistaa heidän tavastaan kävellä ja suunnata huomiota ympäristöön: laajemman perspektiivin ja hillityn asenteen omaaminen suhteessa ympäristöön. Teineillä jotenki olemuksessa havaittavissa vielä sellasta enemmän välittömästi omaan itseen suuntautumista. Kaikki on niin suoraa ja välitöntä. Noi muksut on jotenkin vaan omia itsejään.* Opettajien olemuksessa oli aivan erilaista rauhallisuutta sekä varmuutta ja heidän liikkeissään suoruutta ja tarkoituksenmukaisuutta. Tunnereaktioiden keholliset seuraukset olivat nuoriin verrattuna minimaalisia. Kuten edellä jo totesin, he tuntuivat pystyvän etäännyttämään itsensä paremmin ympäröivistä tapahtumista ja analysoimaan niitä ammatillisesta näkökulmasta henkilökohtaisen reaktion sijaan. Toisin sanoen aikuiset näyttivät kykenevän säätelemään tunteitaan eri tasolla nuoriin verrattuna. Nuorten koulussa olemisessa ei ollut ammatinkuvan tuomaa roolia tai tarkoitusta vaan se linkittyi suoraan heidän henkilökohtaiseen kokemusmaailmaansa. Tietenkin myös opettajat ovat työssään jatkuvasti kosketuksissa kokemusmaailmaansa mutta heillä näytti olevan erilaiset suotimet päällä nuoriin verrattuna.

Yhtenä päivänä havahduin siihen, että aikuisten hillitympi oleminen loi etäännytyksen tuntua myös heidän kehollisuutensa. Siinä missä nuorten reaktiot olivat ehkä hiomattomia ja välillä suorastaan tyyliä, ne näyttivät kumpuavan pitkälti juuri eletystä kehosta. Heidän kehonsa ja kokemuksen välissä ei ollut vielä aikuisissa havaittavaa etäisyyttä saati ”välittäjää” vaan he olivat kietoutuneet lihansa kokemukseen. *Nuorilla fokuksen pienempi piiri ja sen totaalisuus. Reaktioiden suodattamattomuus. Kaikki, mitä tapahtuu, on niin valtavaa.* Asioiden valtavuus liittyy nähdäkseni sekä hormonien aiheuttamaan hämmennykseen että mutta myös itsensä vertaamiseen ikätovereiden kanssa, joka on eräänlainen etäännytyksen muoto sekin. Erona aikuismaiseen etäisyyteen näen kuitenkin sen, että myös tässä vertailussa nuori on edelleen vahvemmin kietoutunut keholliseen kokemusmaailmaansa. Eikä tämä kietoutuneisuus tarkoittanut ainoastaan voimakkaiden reaktioiden ja isojen liikkeiden oppilaita. Yhtä lailla pienempien eleiden oppilaat näyttivät olevan hyvin täydesti kiinni omassa varovaisuudessaan.

Aikuisten elämänkokemuksen sekä ammatillisen osaamisen kerryttämä välimatka heidän kehollisuuteensa nähden näyttäytyi yhtäkkiä hieman surullisena asiana. Heidän toimissaan keho näyttäytyi enemmän edustavana objektina kuin elettyinä subjektina siinä missä nuorten kehollisuus tuntui olevan vielä melko tiukasti kiinni eletyssä kokemuksessa. He vielä opettelivat etäisyyden ottamista. Ehkäpä murrosiän tempoilu johtuukin osittain myös kehollisten kokemusten etäännytyksen ja välittömyyden vaihtelusta.

4.7 Maailman koettelusta

Vaihtelut keholliseen kokemukseen uppoutumisen ja etäännytyksen välillä linkittyvät mielestäni maailman vastuksen koetteluun. Minusta tämä vastuksen koettelu tuli erityisen näkyväksi sellaisissa tilanteissa, jotka linkittyivät fyysisiin aktiviteetteihin ja niiden tuottamiin kehollisiin kokemuksiin. Näissä tapauksissa nuoret mielestäni selvästi testasivat pystymistään juuri kehollisuudesta käsin. Tämä ajatus tuskin oli nuorten itsensä mielessä, mutta minulle heidän toimintansa näyttäytyi hyvinkin konkreettisena todellisuuden sekä omien rajojen testaamisena juuri kehollisen kokemuksen kautta. Näissä tapauksissa oli läsnä jotakin välitöntä mutta samalla myös tietoista hännäämistä – jotakin empiiristä. Vähän samaan tapaan kuin pienet lapset harjoittelevat maailman ymmärtämistä sovittamalla puupalikoita niiden muotoa vastaaviin koloihin. Seuraavassa on joitakin tilanteita, joissa keholliset kokemukset nousivat mielestäni toiminnan keskiöön juuri maailman koettelun mielessä.

Eräs tyttö makasi vatsallaan sohvalla puhelinta selaten. Toinen tyttö tuli ruokalasta hänen vierelleen ja istahti hetken mietinnän jälkeen lysähtäen pötköttelijän alaselän päälle siten, että jalat jäivät heilumaan sohvan reunuksen yli. Makoilija ei juuri reagoinut tähän istumapaikan valintaan – se ei kaikei ollut mitään tavallisesta poikkeavaa. Istahtaminen aiheutti sohvan sekä selkärangan jouston ansiosta pienen trampoliiniefektin. Tästä inspiroituneena istuja alkoi hytkyä ylös alas nopeutuvalla tempolla ikään kuin odottaen, milloin makoilija saa tarpeekseen. Kun mitään selkeää reaktioita ei kuulunut, hän siirtyi pomppimisesta kutittamiseen. Puhelinta selaava tyttö jaksosi vielä pienen hetken leikkiä välinpitämätöntä mutta kyllästyti lopulta ja

nousi istumaan hätistään kaverin kimpusta. Mielenkiintoista oli, että pomppija näytti provosointiyrityksen aikana kasvattaneen energiatasoaan huomattavasti, vaikka hänen temppuilunsa ei kestänyt varmasti puolta minuuttia pidempään. Nyt hänen liikkeissään oli läsnä aivan erilaista voimaa ja nopeutta, vaikka ruokalasta tullessa olemus oli ollut saman laatuinen makoilevan kaverin kanssa: rento sekä fokus aavistuksen sulkeutunut. Ennen kuin kutittaja ehti keksiä seuraavan ärsykkeen, sohvalla maakaava tyttö näytti tälle puhelimesta jotakin, johon molemmat lopulta syventyivät. Samalla heidän kehonsa energiat alkoivat hiljalleen tasaantua.

Toisessa tapauksessa seurasin kahdeksan pojan porukkaa ulos koulun viereiselle jalkapallokentälle. Tämä tavallaan rikkoi itselleni asettamaa ohjetta keskittyä koulurakennuksen sisällä ilmenevään toimintaan. Kyse oli kuitenkin välitunnin tapahtumista, joten annoin itselleni luvan poistua aulasta. Olin jo muutamana päivänä nähnyt saman jengin lähtevän välitunnilla ulos ja halusin vihdoin nähdä, mitä siellä tapahtui.

Jalkapallokentällä fyysinen toiminta sai ymmärrettävästi aivan uudet ulottuvuudet. Kun käytävien ahtaus oli poissa, *pojat juoksivat, hyppivät, kaatuilivat ja taklasivat*. Oli mielenkiintoista seurata, miten erilaiset toiminnan impulssit kulkivat aaltona ryhmän lävitse. Kun yksi sai päähänsä kiivetä maalin poikkipuulle istumaan, kohtapuoliin muut könsivät perässä. Heidän liikkeissään ryhmänä oli jotakin, mikä muistutti hieman lintuparvea: sama näennäinen päämäärättömyys kuin yhtäkkiä puusta lentoon lehahtavassa joukossa naakkoja, jotka hetkeä myöhemmin palaavat samaan paikkaan. Ulkopuoliselle tällainen liike näyttäytyy omituisena, mutta ryhmälle itselleen siinä on selkeä tarkoituksen tuntu. Poikien tapauksessa ero lintuparveen oli, että ryhmän johtaja tai aloitteen tekijä oli selvästi havaittavissa. Välillä useampi poika sai jonkin idean samanaikaisesti ja silloin muut ryhmän jäsenet joutuivat valitsemaan, mitä lähtivät koettamaan. Tämä ei kuitenkaan näyttänyt aiheuttavan kovin suurta päänvaivaa. Heidän liikkumisessaan oli suoraviivaisuutta ja voimaa ja toisaalta eräänlaista suunnittelemattomuutta. He eivät vaikuttaneet pohtivansa sen kummemmin, mitä tekisivät seuraavaksi vaan menivät sen mukaan, mikä kullakin hetkellä huvitti. Teemana pysyivät kuitenkin erilaiset fyysiset haasteet kuten kaverin puskeminen kentän laitaa

kohti amerikkalaisen jalkapallon tyyliin tai leukojen vetämien maalin poikkihirressä.

Poikien ideat risteilivät jonkin aikaa kunnes järjestäytyivät yhdeksi selkeäksi toiminnaksi yhden heistä tuodessa pallon kentälle. *Yks tyyppi seiso selin muihin maalissa ja muut koitti potkasta pallon täysiä sen jalkoihin.*

Yksi poika asettui nähdäkseni vapaaehtoisesti maaliin ja muut sitten yrittivät jokainen vuorollansa potkaista pallon mahdollisimman kovaa hänen jalkoihinsa. Tätä kesti jonkin aikaa kunnes pojat siirtyivät syötteleämään toisilleen. Minä siirryin takaisin sisälle.

Kolmas esimerkki on jälleen ruokalan aulasta. Tyttöjen muodostama rinki miehitti pukuhuoneiden edustan sohvaa. Tunnelma oli hilpeä ja naurua kuuluu tiheään. Erään naurunremakan jälkeen yksi tytöistä nousee seisomaan muiden eteen ja aloittaa jonkin sortin tiputanssin: *...jalat koukussa vuoroin auki- vuoroin sisäkiertoon heiluen, kädet vuoroin oikeelle vuoroin vasemmalle peukku edellä hassun ilmeen höystämänä. Tätä tihenevässä tahdissa ja kaverit kihertää.* Epäselväksi jäi, oliko tämä jokin ennestään tuttu show vai hetkessä improvisoitua. Huvittava vaikutus kavereihin oli kuitenkin taattu.

Kaikissa edellä kuvailemissani oli mielestäni vahvasti läsnä sama ilmiö: maailman koettelu ja oman itsen testaus suhteessa sen tarjoamaan vastukseen. Kokeillaan omaa sosiaalista asemaa, persoonallisuuden piirteitä, ideoita kehollisesta kokemuksesta käsin. Kaverin selän päällä hytkyminen oli selkeästi hauska kehollinen kokemus mutta samalla siihen liittyi myös ystävytyteen kuuluvan luottamuksen ja kärsivällisyyden pomputusta. Pomppija provosoi tahallaan ikään kuin haluten selkeän vastauksen sille, missä raja menee. Poikien tapauksessa oli paljolti samaa joskin lisäksi vielä selvästi keskinäistä vertailua. Samalla, kun heidän touhunsa jalkapallokentällä keskittyi erilaisiin kehollisiin kokemuksiin, ne tuntuivat soutavan eletyn- ja objektikehon välillä. Kuten kuvailussa totesin, heidän ideansa erilaisiin fyysisiin haasteisiin näyttivät kumpuavan eletystä kehosta. Niiden toteutuminen oli kuitenkin selvästi suhteessa muihin ja omaa tekemistä saattoi arvioida toisten silmien kautta. Kavereitaan hauskuuttanut tanssija eroaa siinä mielessä selkeämmin kahdesta ensimmäisestä

esimerkistä, että hänen esityksensä tuntui olevan vähiten kiinni hänen omassa eletyssä kokemuksessaan. Se suuntautui selvästi enemmän kavereiden reaktioihin ja keho oli tässä tapauksessa enempi väline koetella hänen ottamansa koomikon roolin mahdollisuuksia.

Tavallaanhan koko yläkoulu on lopulta yhtä maailman vastuksen kanssa painimista. Kouluympäristö on väkevä sekoitus pienieleisyyttä ja pinnan alla kuplivia tunteita ja toisaalta räjähtäviä energiapurkauksia, joiden seassa pitää pystyä luovimaan hitaasti mutta varmasti soutaen kohti aikuisuutta, josta nuorten kehollisuudessa oli jo orastavia merkkejä.

Liikkatunnilta tulee jengiä sisään. Spekuloidaan pesismatsia, joka äsken pidettiin sekajengeillä. Pohditaan mitä ruokaa tänään ja voiko sitä syödä. Ja nyt yläkerrasta soi Robbie Williamsin ”I just wanna feel real love”. Perjantai.

5. POHDINTAA

5.1 Mitä opin?

Ensimmäisen käytävällä vietetyn päivän jälkeen muistiinpanoissani koreili tämä kysymys: *...ryhmien sisäinen reagointi ja tapa keskustella nousee keskiöön mutta miten eristää tai liittää se siihen kehollisuuteen, joka mua kiinnostaa?* Tästä pohdinnasta kuultaa mielestäni huoli siitä, että en oikein ymmärtänyt, mitä olin tullut katsomaan. Nuoret olivat siinä, ihan nenäni alla ja minulle välittyi paljon erilaisia tunteita ja vaikutelmia heidän olemisestaan, mutta siitä tuntui olevan hyvin hankala siiloa esiin, tutkimuskysymykseni kannalta oleellisia asioita. Miten esimerkiksi ruokajonossa seisominen sijoittuu suhteessa kehollisuudesta vieraantumiseen? Kaikesta etnografian avoimuudesta huolimatta tanssipedagogin linssit istuivat tiukassa ja halusin kovasti todistaa teoriaosiossa keskustelemiani ilmiöiden heijastumista nuorten kehollisuuteen. Sandra Reeven näkökulma arvojen ja asenteiden näkymisestä ihmisen liikkeessä jopa hieman häytti minua aluksi, sillä tunnuin etsivän merkkejä jostakin sen sijaan, että olisin antanut tapahtumien paljastaa luonteensa omaan tahtiin. Kun sitten hiljalleen ymmärsin päästää irti liian painavista esioletuksistani, saatoin ruveta poimimaan merkityksellisiä lankoja siitä sekavasta ja varsinkin ensi alkuun liian suurelta tuntuvasta kokonaisuudesta, joka edessäni aukeni. Tämä irti päästäminen ei kuitenkaan ollut mikään taikatempu, jonka ansiosta suttuinen kuva olisi yhtäkkiä kirkastunut. Se oli yhtä lailla hidas ja aikaa vievä prosessi, joka koostui pääosin vastaan pyristelemisestä.

Irti päästäminen jatkui nimittäin vielä siinäkin vaiheessa, kun aloin tosissani käydä läpi aineistoa. Muistiinpanojen avulla yritin hahmotella esiin selkeitä teemoja, joita voisin sitten tarkastella mukavasti omissa erillisissä laatikoissaan. Mutta se siivu koulun käytävää, jonka olin dokumentoinut, ei tahtonut asettua selkeiksi aiheiksi vielä tässäkään vaiheessa eikä varsinkaan suhteessa niihin teemoihin, jotka minulla oli mielessäni. Kun sitten luovutin liiasta etukäteen jäsentämisestä ja aloin vain kirjoittaa, asiayhteydet alkoivat piirtyä. Aineisto rupesi puhumaan sen sijaan, että olisin koettanut väkisin survoa sitä haluamaani malliin. Aloin nähdä yksittäisten liikkeiden ja eleiden analysoinnin yli siihen yleisempään tunnelmaan, joka nuorista välittyi. Toisin

sanoen minun oli muistutettava itseäni tutkimuskysymyksestäni. En ollut selvittämässä, kuinka hyvin nuorten oleminen koulussa vastasi omia ennakkokäsityksiäni vaan yksinkertaisesti katsomassa, miltä se näytti ja mitä siitä välittyi. Se, että yritin etsiä merkkejä esimerkiksi kehosta vieraantumisen, tuntui menevän ensinnäkin ohi aineiston tarjoamasta suunnasta sekä jäävän liiaksi pelkän spekuloinnin varaan. Kun ymmärsin laajemman näkökulman tarpeen, aloin lukea aineistoani aivan eri tavoin. Siitä tuli pikemmin kertomus eikä vain lista muistiinpanoja. Yksittäisistä tapahtumista punoutui jotakin, josta välittyi yleisemmän tason kuva ja tunnelma. Tämän jälkeen saatoin palata takaisin yksityiskohtien pariin voidakseni tarkastella, minkälaisista aineksista tulkintani koostuivat. Kun kokonaisuus oli vihdoin hahmottunut, saatoin helpommin valita, mitä kohtaa tarkastella lähemmin. Sekä havainnointi- että kirjoitusprosessi muodostuivat näin ollen melkoisen kitkaisiksi mutta äärimäisen opettaviksi kokemuksiksi siitä, kuinka vahvana minussa on halu kontrolloida ja tietää. Kun kognitiivinen kamppailuni alkoi hellittää, huomasin että olin kuin olinkin onnistunut syventämään käsitystäni nuorten kehollisuudesta kaikesta epäilemisestä ja turhautumisesta huolimatta.

Paljon jäi toki vielä myös hämärän peittoon – etenkin nuorten oma näkökulma heidän suhtautumisessaan kehollisuuteen. Minulla ei myöskään ole välitunneille vertailukohdetta opetustilanteesta mutta aavistelen, ettei oppilaiden kehollisuus juuri eroa tunneilla siitä, mitä näin välitunneilla. Olisi kuitenkin mielenkiintoista nähdä, pitääkö tämä oletus paikkaansa. Jatkoa ajatellen olisi ehdottomasti kiehtovinta kerätä nuorten omia kokemuksia koulussa olemisesta ja saada siten arvokasta tietoa siitä, miten nuoret näkevät itsensä ja mikä heidän suhteensa kehoon ja kehollisuuteen on. Tämän prosessin aikana tekemäni oivallukset ovat silti onnistuneet rikastuttamaan kehollisuuteen liittyvää maailmankuvaani ilahduttavasti. Koulussa vieraileminen loi minulle nimittäin kuvan nuorten kehollisuuden erityispiirteistä. En siis löytänyt sitä mitä odotin, vaan jotakin paljon parempaa.

5.2 Nuorten oma kehollisuus

Jo ennen prosessin aloitusta minulla oli vahva kokemus siitä, että nuorilla on selvästi oma kehollisuuteensa aikuisiin ja lapsiin verrattuna. En vain osannut määritellä sen enempää, mistä tämä johtui. Nyt pystyn perustelemaan tätä tunnetta.

Ehdottomasti kiehtovin oivallus itselleni tässä tutkimuksessa oli huomata, miten vahvasti nuoret tuntuivat vielä olevan kiinni eletyssä kehossaan, vaikkeivat kylläkään kovin tietoisesti. Odotukseni suhteessa nuorten keholliseen aktiivisuuteen koulussa olivat melko matalalla, joten voin sanoa tunteneeni iloa ja melkeinpä huojennusta huomattessani, miten nuorten tarve koetella maailmaa kehollisuuden kautta näytti edelleen olevan vahvasti läsnä heidän tekemisissään. Jo pelkkä kylki kyljessä istuminen kertoi mielestäni niin paljon: toisten ihmisten läheisyys ja sen mukanaan tuoma turva sekä haasteet sosiaalisessa kanssakäynnissä olivat kerta kaikkiaan korvaamattomia. Koska kaipuu ja tarve kehollisille kokemuksille näyttivät kaikista ennako-oletuksistani huolimatta olevan suuresti läsnä, tunsinkin huolta siitä, että välituntien tekeminen näyttää luisuvan yhä enemmän istumiseen ja katsomiseen. Se kun ei juuri eroa oppituntien tarjoamasta kehollisuudesta. Valitettavinta onkin, että keholliset kokemukset sekä niiden merkitys näyttävät jäävän hyvin intuitiiviselle tasolle, jossa niiden tietoiselle pohdinnalle ei tunnu jäävän mahdollisuutta. Ei ole foorumia, jossa näihin tärkeisiin kokemuksiin pureuduttaisiin tai niiden merkitystä tehtäisiin tiettäväksi. Tällaista taustaa vasten ei nähdäkseni ole mikään ihme, jos aikuisena tunnumme olevan kehosta vieraantuneita.

Nuorten tapa reagoida asioihin kehollisesti sekä eleiden ja ilmeiden suodattamattomuus kielivät minulle jostakin orgaanisemmasta olemisesta, jossa on vielä särmiä hiottavaksi. Nuorten kehollisuus näyttäytyi minulle välittömämpänä, vähemmän suodatettuna ja samalla haavoittuvampana aikuisiin verrattuna: sitä odotti vielä hillityn ja hallitun yhteiskuntakelpoisen olemuksen asettuminen. Vaikka en todella kaipaa teinivuosien epävarmuutta ja emotionaalisia heilahteluja, huomasin silti olevani hieman kateellinen sille rosoisen paljaalle eletylle kehollisuudelle, joka nuorista vielä tuntui huokuvan. Se oli omanlaistaan kehollisuutta, joka ei johtunut vain pituuskasvusta ynnä muista biologisista tekijöistä. Se tuntui johtuvan vähintään yhtä vahvasti

myös koulussa vallitsevan sosiaalisen laumaelämän pelisäännöistä sekä eletyn kehon ja objektikehon ristivedossa seisomisesta. Tässä oli jotakin riipaisevaa: nuorten olemuksessa näytti todentuvan niin kouriintuntuvalla tavalla aikuisuuden ja lapsuuden risteyksessä oleminen.

Ennen kaikkea tämä sai minut tuntemaan haikeutta siitä, että eletty kehollisuus tuntuu olevan jotakin, josta meidät selkeästi ohjataan kasvatuksen myötä pois. Etäisyyden luominen on toki myös tarpeellista ja on osa yhteisön jäseneksi kasvamisesta, mutta tämän ajan olosuhteissa kehosta vieraantuminen tuntuu jäävän liian pysyväksi olotilaksi. Eletty keho tavallaan menetetään, jos siihen ei aktiivisesti pyritä pitämään kontaktia. Tämä pyrkimys on nähdäkseni yhtä lailla opeteltava asia kuin kehosta etäännyminenkin. Se ei ole jotakin, joka tapahtuu itsestään vain siksi, että olemme keho, vaan se on yhtä lailla tietoista harjoittamista vaativa asia. Etäännytystä ja kontrollia saamme harjoittaa varhaislapsuudesta asti. Vaan entäpä kokemuksille antautumista?

5.3 Lopuksi

Keskustellessani erään ystäväni kanssa nuorista välittyvästä eletystä ja samalla hyvin haavoittuvasta kehollisuudesta hän totesi muistavansa hyvin oman yläkouluaikeisen salaisen maailmansa, jossa kaikenlaiset kuvitelmat, toiveet ja tunteet sekoittuvat toisinaan aivan järjettömäksi vyöryksi. Tätä maailmaa ei jaettu aina edes läheisimpien ystävien kanssa. Hänelle musiikki oli se väylä, jonka kautta hän saattoi työstää päässään vellovia asioita. Samaistuin hänen muistonsa välittömästi. Sillä erotuksella tietysti, että tanssi oli minun pakopaikkani. Tämä sai minut pohtimaan taiteen tekemistä eletyn kehon kokemusten ja tiedostettujen etäännytettyjen ajatusten välissä toimivana välittäjänä. Se, miten taide voi antaa muodon sille, mikä ei aina taivu sanoiksi. Taide voi auttaa myös käsittelemään ja refleктоimaan niitä asioita, joita nuori ei välttämättä tahdo sanoa ääneen. Näin ollen salaisen maailman kanssa ei tarvitsisi jäädä niin yksin.

Usein kuulee, miten taiteen merkitystä ihmisille on välistä niin vaikea perustella, sillä sen vaikutuksia ei voi näyttää toteen selkein mitattavin tuloksia. Tämä on ollut itsellenikin välillä ongelma. Olen ollut vakuuttunut

tanssin tärkeydestä mutta minulta ovat toisinaan puuttuneet sanat. Tämän opinnäytteen myötä tunnen saaneeni lisää selkeitä tanssin tärkeyttä puoltavia argumentteja, jotka eivät liity tanssin terveydellisiin hyötyvaikutuksiin liikuntamuotona. Olen jälleen saanut huomata, kuinka kehollisuus ja sen kanssa kosketuksissa oleminen on niin keskeinen osa ihmisyyttä ja kuinka elettyyn kokemukseen heittäytyminen sekä näiden kokemusten reflektointi tekevät meistä kokonaisempia. Se, että olen saanut kurkistaa nuorten maailmaan, antaa minulle mielestäni ehdottomasti paremmat valmiudet kohdata heidät tanssin parissa. Tanssi on kehollisuuden ytimeen porautumista sekä kokemuksen että tietoisien tarkastelun tasolla. Se, että minulla on syventynyt käsitys nuorten päivittäisestä olemisesta, luo erilaiset edellytykset toteuttaa tämä itseen tutustumisen matka. Kuten sanottu, aiemmin minulla oli vain vahva tunne – nyt minulla on siitä tiedostettu ja reflektoitu kokemus. Nuorten kehollisuudessa todella on jotakin aivan omanlaistaan ja nyt minulla on tarkentunut kuva siitä, mistä tämä tunne johtui ja minkälaisista palasista se rakentuu.

Palatakseni vielä kehosta vieraantumiseen länsimaisessa kulttuurissa. Tämän kirjoitusprosessin aikana Eurooppa on saanut kohdata suunnattoman määrän sotaa ja muuta kurjuutta pakenevia ihmisiä. Tämä on ollut omiaan tuomaan esiin erilaisia ihmiskäsityksiä, ennakkoluuloja ja pelkoja. Olen pohtinut kykyämme nähdä kaikki ihmiset yhdenvertaisina sekä sitä, millaisia vaatimuksia tämä meille käytännön tekoina asettaa. Voiko esimerkiksi vihamielinen suhtautuminen pakolaisuuteen johtua osittain myös kehollisuudesta vieraantumisesta? Jos mieltäisimme kaikki ihmiset samalla tavoin kipua ja kärsimystä ja iloa tunteviksi olennoiksi, kykenisimmekö toivomaan heille pahaa samalla tapaa kuin silloin, kun miellämme heidät pahantahtoisiksi erilaisen uskonnon ja sitä kautta hengellisen olemisen edustajiksi? Minkälaista etääntymistä on täytynyt tapahtua, jotta emme enää tunnista muita ihmisiä kaltaisiksemme ja veroisiksemme?

Näin jälkikäteen arvelen, että tämän tutkimuksen pariin minut ajoi ennen kaikkea halu asettaa tanssinopetus ja tanssitaide laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiin. En ole kiinnostunut opettamaan tanssia siksi, että haluan viedä eteenpäin jotakin esteettistä traditiota tai pitämään yllä

kansanterveyttä. Olen kiinnostunut opettamaan ja oppimaan ihmisenä olemista ja itsensä löytämistä tanssissa – eletyn kehon kanssa työskentelystä.

LÄHTEET

Anttila, E. 2013. Koko koulu tanssii! Kehollisen oppimisen mahdollisuuksia kouluyhteisössä. Helsinki: Acta Scenica.

Arnstberg, K. 1997. Fältetnologi. Stockholm: Carlssons.

Foucault, M. 2014. Tarkkailla ja rangaista. Helsinki: Otava.

Henry, M. 1965. Philosophie et phénoménologie du corps. Essai sur l'ontologie biranne. Pariisi: PUF.

Hodgson, J. 2001. Mastering movement – the life and work of Rudolf Laban. New York: Routledge.

Kananen, J. 2014. Etnografinen tutkimus: miten kirjoitan etnografisen oppinäytetyön? Jyväskylä: Suomen Yliopistopaino.

Klemola, T. 2004. Taidon filosofia – filosofin taito. Tampere: Tampereen Yliopistopaino.

Lyytinen, J. 2015. Hyvinvointiaate on minäkeskeisen ajan ideologia, sanoo kirjailija Jari Ehrnrooth. Helsingin Sanomat 10.1.

Merleau-Ponty, M. 1986. Phenomenology of perception. Lontoo: Routledge.

Moore, C. & Yamamoto, K. 1988. Beyond Words – Movement observation and analysis. Gordon and Breach: New York.

Parviainen, J. 1994. Tanssi ihmisen eksistenssissä. Tampere: Talfit.

Rauhala, L. 1992. Henkinen ihmisessä. Helsinki: Yliopistopaino.

Reeve, S. 2011. Nine ways of seeing a body. Devon: Triarchy Press.

Rouhiainen, L. 2014. Fenomenologinen näkemys oppimisesta taiteen kontekstissa. Teoksessa Järvinen, H. & Rouhiainen, L. (toim.) Tanssiva tutkimus: tanssin tutkimuksen menetelmiä ja lähestymistapoja. Helsinki: Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu.

Varto, J. 1996. Lihan viisaus. Tampere: Taju.

Varto, J. 2008. Tanssi maailman kanssa. Tampere: Niin & Näin.

West, M. 1960. Goodness has nothing to do with it. Lontoo: Allen.

